

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT
2018

Att hålla bibliotekarieprofessionen relevant i en föränderlig värld

En kvalitativ studie om skolbibliotekariers omvärldsbevakning och
samarbete

Maria Baric
Lotta Nilsson

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

Svensk titel:	Att hålla bibliotekarieprofessionen relevant i en föränderlig värld. En kvalitativ studie om skolbibliotekariers omvärldsbevakning och samarbete
Engelsk titel:	To keep the profession of librarians relevant in a changing world. A qualitative study of school librarians' external monitoring and cooperation and collaboration.
Författare:	Maria Baric & Lotta Nilsson
Färdigställt:	2018
Abstract:	<p>The purpose of this study was to examine school librarians' external monitoring and cooperation and collaboration with teachers, in order to describe it and examine its significance for the relevance to the profession of librarians. The purpose was also to interpret the meaning of the external monitoring, cooperation and collaboration from a professional perspective. For this we used semi structured interviews and qualitative content analysis. The analysis was based on theory on professions (Nolin, 2008) about lifelong vocational training, cooperation and collaboration. The profession perspective explains problems, difficulties and opportunities that can be seen in school librarians external monitoring and when professions cooperate and collaborate. Our conclusion is that external monitoring is part of the lifelong vocational training and can be seen as a strategy together with cooperation and collaboration with teachers to strengthen, develop and change school librarians knowledge and jurisdiction. The study shows that external monitoring is dependent on cooperation and collaboration with teachers and the other way around. Depending on how developed these strategies are, this will affect both their influence on school library practice and the profession.</p>
Nyckelord:	skolbibliotek, skolbibliotekarie, omvärldsbevakning, samarbete, profession, professionsteori

Innehållsförteckning

1	Inledning	3
1.1	Problemformulering	4
1.2	Syfte och frågeställningar	5
1.3	Avgränsningar	5
1.4	Definitioner	5
1.4.1	Skolbibliotek och skolbibliotekarie	5
1.4.2	Omvärldsbevakning	6
1.4.3	Digitalisering och MIK	6
2	Bakgrund	6
2.1	Digital utveckling i samhället och i skolan	6
2.2	Förändringar i skolans styrdokument	7
2.3	Skolbibliotekets roller och uppgifter i skolans styrdokument	8
3	Litteratur och tidigare forskning	10
3.1	Skolbibliotekets roller och uppgifter	10
3.2	Anpassningar och professionalitet	11
3.3	Omvärldsbevakning	12
3.3.1	Omvärldsbevakning som process	12
3.3.2	Lärande organisationer	12
3.3.3	Information och omvärldsbevakning	13
3.3.4	Bibliotekariers omvärldsbevakning och användning av digitala medier	13
3.4	Omvärldsbevakning och medierande redskap	14
3.5	Samarbete skolbibliotekarie och lärare	15
3.6	Sammanfattning av tidigare forskning	16
4	Teoretiskt ramverk	18
4.1	Nolins professionsteoretiska perspektiv	18
4.1.1	Problem och lösningar	18
4.1.2	Livslångt lärande	19
4.1.3	Öppenhet mot andra professioner	19
4.2	Teorins koppling till vår studie	19
5	Metod	20
5.1	Semistrukturerade intervjuer	20
5.2	Urval	20
5.3	Genomförande	21
5.4	Kvalitativ dataanalys	22
6	Resultat	23
6.1	Presentation av respondenter	23
6.2	Omvärldsbevakning	23
6.2.1	Förändringar som påverkar skolbiblioteket	23
6.2.2	Källor och redskap	25
6.2.3	Att omsätta omvärldsbevakningen	26
6.3	Samarbete	27
6.3.1	Skolbibliotekarier och lärare	27
6.3.2	Samarbete mellan skolbibliotekarier	29
7	Analys	30
7.1	Omvärldsbevakning	30

7.2	Samarbete och konkurrens	32
8	Diskussion.....	34
8.1	Omvärldsbevakning som en del av det livslånga lärandet.....	34
8.2	Samarbete mellan professioner	36
8.3	Slutsatser	36
8.4	Förslag till vidare forskning	37
	Källförteckning	38
	Bilaga 1 - Följebrev till informanter	
	Bilaga 2 – Intervjuguide	

1 Inledning

Vi är två grundskollärare som parallellt med arbete har studerat biblioteks- och informationsvetenskap under en tid då digitaliseringen svept fram i både arbetsliv och privatliv. I vårt dagliga arbete i grundskolan möter vi generationen av barn och tonåringar som inte känner till en värld utan mobiler, smarta plattor, sociala medier och Google. För att få en djupare förståelse för vad skolbiblioteket kan bidra med i en tekniskt föränderlig värld har vi under utbildningens gång valt kurser med tydlig koppling till den digitala utvecklingen. Kurser som *Internet, samhälle och politik*, *Informationskompetens och lärande* samt *Professionell informationssökning* har gett oss en inblick i allt från ett historiskt och politiskt perspektiv på digitaliseringen till hur undervisning, omvärldsbevakning och pedagogisk utveckling av informationskompetens kan bedrivas. Vår kandidatuppsats bygger vidare på kunskaper och tankar som sattes igång och utvecklades under de ovan nämnda kurserna. Kunskaper vi har förvärvat under lärarutbildningen samt under utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap har ibland överlappat varandra, precis som lärares och skolbibliotekariers kunskaper, erfarenheter och professionsanspråk överlappar varandra i skol- och skolbibliotekspraktiken. Vi tycker att området där skola och skolbibliotek möts är intressant av en mängd olika anledningar.

Den svenska skolan har under 2000-talet påverkats och förändrats genom digitaliseringen i samhället. Detta märks i såväl styrdokument som i att undervisningspraktiker med digitala verktyg har utvecklats. Efter förändringarna i styrdokumentet som träder i kraft 1 juli 2018 får digital kompetens ett ännu större utrymme i både läro- och kursplaner och skolbiblioteken ska involveras i arbetet att utveckla elevernas digitala kompetens (Skolverket, 2018). Eleverna ska ges möjlighet att utveckla sin digitala kompetens i grundskolans alla ämnen och det är läraren som detta undervisningsansvar vilar på. Detta ansvar har visat sig inte vara helt okomplicerat. Forskning visar att lärarnas kunskap om digital kompetens är bristfällig och många lärare vet inte hur de ska hantera frågan. Osäkerheten kring vem som bär ansvaret för att ge eleverna sin rättmätiga undervisning inom området är stor (Francke & Gärden, 2013, s. 179). Bibliotekarier å andra sidan anser sig vara experter inom området och de får stöd av Skolinspektionen (2011) som lyfter fram skolbiblioteket som en resurs som aktivt kan bidra till

elevers lärande. Trots detta är skolbibliotekariernas kompetens otydlig för många inom skolan. En orsak kan vara att bibliotekarier så starkt förknippas med lokalen, själva biblioteket, och att många arbetsuppgifter och kompetenser hamnar i skymundan (Svensk biblioteksforening, 2008, s. 6–7). För att skolbibliotekarierna ska kunna förbli de experter som de utger sig för att vara och för att bli en kompetent kraft att räkna med i skolan krävs att de hänger med i samhällsutvecklingen och fortbildar sig på ett för verksamheten adekvat sätt.

1.1 Problemformulering

Gärdén (2013) menar att ett reflekterande förhållningssätt är nödvändigt för att utveckla en verksamhet. Även Hedman, Lundh och Sundin (2009) är inne på samma spår när de resonerar om hur den snabba kunskaps- och teknikutvecklingen har påverkat arbetslivet. De skriver att den “påverkar arbetslivet på ett sätt som innebär att alltför specialiserade kunskaper snart blir inaktuella, och den som inte förmår hålla sig uppdaterad och lära nytt riskerar att bli åsidosatt” (sid. 156). Abbot (1998) spetsar till det ännu mer genom att anse att anpassning till en föränderlig värld är nödvändigt för om en profession ska överleva eller inte.

Skolbiblioteket är ett komplext system med flera kunskapsområden att förhålla sig till. För att en skolbibliotekarie ska kunna hålla sig à jour och kunna anpassa sig efter vad som händer inom de olika kunskapsområdena ställs det höga krav på den professionella informationspraktiken. Det kan handla om att hålla sig à jour och öka sina kunskaper inom barns och ungas villkor och behov, skola och utbildning, olika begrepp (exempelvis informationskompetens, informationsbehov, informationssökning, informationsanvändning) samt skolbibliotekets roller och uppgifter mm. (Gärdén, 2013, s. 100). Detta för att utveckla den egna skolbiblioteksverksamheten men även för att kunna vara en kompetent samarbetspartner till pedagogerna och därigenom bidra till skolans utveckling. Nolin (2008) talar om den ständigt pågående anpassningen efter omvärlden som ett livslångt lärande och att det tillsammans med samarbete över professionsgränserna är nödvändiga för professioners utveckling. Att samarbete mellan bibliotekarieprofessionen och lärarprofessionen är något som gynnar elevernas lärande är även något som bekräftas av tidigare forskning, (t.ex. Montiel-Overall, 2008; Gärdén, 2017; Francke & Gärdén, 2013). Sundin och Hedman (2005) efterlyser forskning om professionellas informationsbehov utifrån ett professionsperspektiv i en kontext där olika professioner möts med sina olika intressen, status och identiteter. Grundskolan och skolbiblioteket är just en sådan kontext där olika professioner möts och därför har vi valt att studera hur skolbibliotekarier beskriver sin bevakning av omvärlden och sitt samarbete med lärarprofessionen för att hålla skolbiblioteksverksamheten relevant. Vår studie hoppas vi kan vara till praktisk nytta för skolbibliotekarier i hur de kan utforma sin egen omvärldsbevakning och sitt samarbete med lärarprofessionen för att behålla den professionella relevansen men även för Biblioteks- och informationsforskningen i stort då det inte finns många svenska undersökningar i detta ämne kopplat till skolbibliotek.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens syfte är att studera skolbibliotekariers beskrivning av sin omvärldsbevakning och samarbete med lärarprofessionen för att upprätthålla en professionell relevans i en grundskolekontext.

Utgångspunkt för uppsatsen är följande frågeställningar:

- Hur beskriver skolbibliotekarier sin omvärldsbevakning och sitt samarbete med lärarprofessionen?
- Hur kan skolbibliotekariernas beskrivningar av sin omvärldsbevakning och samarbete med lärarprofessionen förstås utifrån Nolins professionsteoretiska perspektiv?

1.3 Avgränsningar

I vår studie har vi valt att fokusera på sex skolbibliotekarier verksamma inom svensk grundskola och som har en utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap. Vi sökte respondenter som hade ett gott anseende alternativt arbetar på ett skolbibliotek som har ett gott anseende, dvs *best practice*. Vidare information och resonemang kring urvalsprocessen återfinns under rubriken *Urval*. En anpassning efter förändringar i samhället kan ske på många olika vis men vi har valt att fokusera på omvärldsbevakning och samarbete.

1.4 Definitioner

Definitioner av återkommande begrepp.

1.4.1 Skolbibliotek och skolbibliotekarie

Skolinspektionen föreskriver liksom skollagen att alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek men tillägger även vad skolbiblioteket ska ha för roll i skolans verksamhet:

Skolbiblioteket ska användas i elevernas utbildning och utgöra ett stöd i deras lärande och utveckling. Skolbiblioteket har en viktig pedagogisk uppgift att fylla, framför allt när det gäller läsande, men också för att stärka elevers kompetenser i bland annat informationssökning, digital kompetens och källkritik.
(Skolinspektionen, 2018)

Det svenska fackförbundet DIK (medlemmarna arbetar inom kultur och kommunikation) har en skolbiblioteksgrupp som har arbetat fram följande definition: ”Skolbiblioteket är en pedagogisk funktion. Skolbibliotekets uppdrag definieras av skollagen och nationella kurs- och läroplaner. Under ledning av kompetent personal stärker skolbiblioteket elevernas digitala och språkliga kompetens i en vidgad textvärld” (DIK, 2013).

Med *skolbibliotek* avser vi inte bara ett fysiskt eller digitalt rum med mediebestånd och övrig utrustning utan det inkluderar även skolbibliotekarien eller annan kompetent personal som bidrar till att öka elevernas digitala och språkliga kompetens. Med *skolbibliotekarie* avser vi i denna uppsats en person

som har utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap och som arbetar som skolbibliotekarie på en eller flera grundskolor.

1.4.2 Omvärldsbevakning

Omvärldsbevakning är en läroprocess där såväl individer som organisationer är involverade. Den innehåller scanning (insamling av data), interpretation (meningsskapande utifrån data) och learning (nya aktiviteter utifrån tolkningen av data). Omvärldsbevakningen kan vara både individuell och kollektiv (Choo, 2002). Choo skriver att lärande i organisationer sker när individer i organisationen ser förändringar i den externa och interna omvärlden och anpassar praktiken för att motsvara förväntningar som finns på organisationen (s. 13).

1.4.3 Digitalisering och MIK

Med digitalisering avser vi inte bara material som överförs till digital form utan även "för att beskriva de nya formerna av kommunikation, relationer, kunskapsbyggande och kunskapsförmedling över hela världen" (Stakston, 2017, s. 24). Inom biblioteks- och informationsfältet används ofta begreppen *informationskompetens* och *medie- och informationskunnighet* (MIK). Sundin och Rivano Eckerdal (2014) förklarar begreppet MIK som en sammanslagning av förmågor som är viktiga i ett samhälle där medier övergår alltmer från tryckt till digital form. Förmågorna som innefattas i begreppet MIK är informationskompetens, mediekunnighet och digital kompetens.

2 Bakgrund

Nedanstående avsnitt beskriver den digitala utvecklingen i samhället samt hur de påverkat skolans styrdokument. Detta för att få förståelse för den stora samhällsförändring som de intervjuade bibliotekarierna befinner sig i och måste förhålla sig till som profession. Digitaliseringen är en pågående stor förändring som är viktig för skolbibliotekarierna att bevaka och förhålla sig till för att skolbiblioteket ska hållas aktuellt och relevant. Sist följer en text om skolbibliotekens roll och uppgifter i skolans styrdokument för att få förståelse för de styrdokument som skolbiblioteken måste rätta sig efter.

2.1 Digital utveckling i samhället och i skolan

Under de senaste decennierna har den digitala tekniken stått för en omvälvande förändring av vårt samhälle, en förändring som ännu inte sett sitt slut och som enligt Stakston (2017) påverkar samhället både strukturellt, kulturellt och ekonomiskt (s. 30). Under första kvartalet 2016 hade enligt SCB 93% av alla i åldern 16–85 år och som var folkbokförda i Sverige tillgång till internet i sina hem. Det var en ökning med 5% jämfört med året innan. Ungefär fyra av fem i samma åldersspann använde internet i stort sett varje dag och de vanligaste användningsområdena var att skicka och läsa e-post, söka information om varor och tjänster, använda sig av en internetbank, titta på nyhetssajter samt att delta på sociala nätverkssajter. Andra användningsområden för internet var att köpa eller sälja varor, boka tid hos t.ex. läkare och tandläkare eller boka resa

eller boende för semester (Statistiska centralbyrån, 2016). Internet har med andra ord blivit en självklar del av samhällets informations- och kunskapsförmedling och delar av det sociala umgänget både privat och professionellt har flyttat ut på olika sociala plattformar (Van Dijk, 2013, s. 4). Det kräver helt andra kompetenser hos samhällsmedborgarna än vad som krävdes innan den digitala utvecklingen och enligt Stakston (2017) måste samhället säkerställa att samhällsmedborgarna får möjlighet att utveckla den kompetens som behövs för att kunna hantera de förändringar som skett i samhället och som i mångt och mycket fortfarande håller på att ske (s. 27).

Dagens grundskoleelever lever mitt i denna föränderliga digitala värld och enligt Stakston (2017) måste den grundläggande läs- och skrivkunnigheten kompletteras med nya digitala kompetenser. Eleverna behöver både en teknisk kompetens för att kunna hantera den tillgängliga tekniken såsom datorer och lärplattor (termen lärplattor används i vår text som gemensamt begrepp för iPads, surfplattor och läsplattor) samt "en slags digital litteracitet" för att kunna bli både goda konsumenter och producenter ute i den digitala verkligheten (Stakston, 2017, s. 28). För eleverna inte utveckla denna litteracitet som innefattar källkritisk förmåga, sökstrategier, vetskap om filterbubblor och algoritmer m.m. finns en risk att de blir digitala analfabeter vilket påverkar deras möjligheter att bli delaktiga i samhället. Eleverna behöver, fortsätter Stakston, en "djupare förståelse av de möjligheter, utmaningar och etiska frågor som den nya tekniken ger upphov till" (s. 47). Det yttersta ansvaret för att få eleverna att utveckla sin digitala kompetens vilar hos lärarna då kompetensen på olika sätt ingår i målen för alla skolans ämnen (Skolverket, 2011) men forskning visar att lärarna känner en osäkerhet kring att undervisa i digital kompetens. Liksom eleverna har lärarna inte helt klart för sig vad digital kompetens innebär (Francke & Gården, 2013, s. 179). Skolbibliotekarierna däremot har kunskaper i källkritik, sökstrategier m.m. i sin utbildning och kan här vara en relevant profession för lärarna att samarbeta med. Det är till och med så att lärarna ska samarbeta med skolbibliotekarien. Statens Skolinspektion har numera som uppdrag att granska i vilken utsträckning rektor tar ansvar för en väl fungerande samverkan mellan skolbibliotek och lärare samt i vilken utsträckning skolbiblioteket används som en integrerad del i den pedagogiska verksamheten (Skolinspektionen, 2018).

2.2 Förändringar i skolans styrdokument

Redan i den föregående läroplanen Lpo 94, nämndes inledningsvis vikten av att "[e]leverna skall kunna orientera sig i en komplex verklighet med ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt" och det nödvändiga i att "eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenser av olika alternativ" (Utbildningsdepartementet 1994b, s. 7). Hur denna orientering skulle gå till var dock inte beskrivet särskilt utförligt. Det nämndes kort i kursplanerna för svensk- och teknikämnet med formuleringar som "eleverna [ska] lära sig att hantera datorer för att "skriva och hämta information" (Utbildningsdepartementet 1994a, s. 48) samt att de ska "pröva några olika tekniker och tekniska lösningar och hur dessa är konstruerade och hur de verkar" och som förslag på tekniska lösningar nämndes "elektronisk informationsbehandling" (s. 52). En trolig anledning till att datorer och den digitala tekniken inte nämndes mer var förmodligen att

internet stod inför sitt stora genombrott i mitten av 90-talet, samtidigt som Lpo 94 trädde i kraft.

I nästa läroplan som kom 2011 (Lgr 11) hade digitaliseringen fått ett större utrymme. Digitala inslag återfanns nu i skolans alla ämnen med övervikt på samhällskunskap och svenska och den digitala tekniken skulle användas som verktyg för bl.a. "kunskapssökande, informationsbearbetning, problemlösning, skapande, kommunikation och lärande" (Skolverket, 2011, s. 14). Utöver detta skulle eleverna även få möjlighet att utveckla förmågor som att värdera, bearbeta och kritiskt granska information, förstå digitaliseringens betydelse och effekt på individ- och samhällsnivå, förstå mediernas roll i samhället, agera ansvarsfullt i digitala medier samt hantera digitala texter och det stora informationsflödet.

Den 9 mars 2017 utgick ett pressmeddelande från regeringen där de meddelade sitt beslut att revidera Lgr 11 för att "tydliggöra skolans uppdrag att stärka elevernas digitala kompetens. Ändringarna rör bland annat rektors och lärars uppdrag, skolbibliotekets roll och undervisningen i enskilda ämnen." Förändringarna som ska tillämpas senast från och med den 1 juli 2018 innebär:

- att programmering införs som ett tydligt inslag i flera olika ämnen i grundskolan, framför allt i teknik och matematik.
- att eleverna blir stärkta i sin källkritiska förmåga.
- att eleverna ska kunna lösa problem och omsätta idéer i handling på ett kreativt sätt med användning av digital teknik.
- att eleverna ska arbeta med digitala texter, medier och verktyg.
- att eleverna ska använda och förstå digitala system och tjänster.
- att eleverna ska utveckla en förståelse för digitaliseringens påverkan på individ och samhälle.

(Regeringen, 2017)

Att ge eleverna möjligheter att utveckla sin digitala kompetens är ålagt lärare i alla grundskolans ämnen men till skillnad från tidigare läroplaner skrivs även skolbiblioteken in som en resurs i denna strävan i och med den reviderade upplagan av Lgr 11. Skolbiblioteken ska nu inte bara arbeta läsfrämjande utan även med digital kompetens. En föraning om denna förändring kom redan 2015 och 2016 då Skolverket valde att lyfta in skolbibliotekarien vid sidan av lärare som målgrupp för sin kompetensutveckling i form av moduler vid namn *Läslyftet* och *Kritisk användning av nätet* i sin lärportal. Skolverket väljer alltså att lyfta fram skolbiblioteket som en resurs både vad gäller läsfrämjande insatser som i arbetet med att öka elevernas digitala kompetens. Skolverket lyfter i sina kompetensutvecklingsmoduler fram skolbibliotekarien som en samarbetspartner till läraren och erbjuder dem en gemensam kompetensutveckling.

2.3 Skolbibliotekets roller och uppgifter i skolans styrdokument

Skolbibliotekets ställning i Lpo 94 var väldigt svag och det begrepp som sparsamt användes var *bibliotek* och ingenting antydde att detta bibliotek behövde finnas inom skolans väggar (Utbildningsdepartementet 1994b, s. 17). Även i den bibliotekslag som trädde i kraft 1996 (SFS 1996:1596) var

skrivelserna kring skolbibliotek sparsamma och inte heller där återfanns något krav om att alla elever skulle ha tillgång till ett skolbibliotek. I den skollag som trädde i kraft 2011 stärktes skolbibliotekens ställning genom att alla grundskoleelever nu skulle ha tillgång till ett skolbibliotek (SFS 2010:800, 2 kap. 36 §). I likhet med föregående bibliotekslag fanns inga förtydliganden kring bibliotekets placering, dess innehåll eller bemanning. I regeringens proposition inför skollagen nämndes att några remissinstanser påpekat ottydligheten i begreppet skolbibliotek och regeringens svarade med att ge en definition: ”Med skolbibliotek brukar vanligtvis avses en gemensam och ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas och lärarnas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande” (Proposition 2009/10:165, s. 284). Utöver det nämnde regeringen även att de ansåg ”att skolbiblioteken spelar en så viktig roll för att stimulera elevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen” (s. 284). I detta yttrande syntes skolbibliotekets roll som resurs för läsförbättring men inte som resurs för att stärka elevernas digitala kompetens. Det nämndes inte heller vem som ska ordna den gemensamma resursen av medier och information och se till att de ingår i skolans pedagogiska verksamhet. Däremot förklarades anledningen till att det i lagen inte slogs fast att skolbiblioteket måste finnas i skolans lokaler. Det var för att skolor ser olika ut i landet och att små landsbygdsskolor kan ha andra förutsättningar än skolor i storstadsmiljö vilket gör att ett flexibelt synsätt kring skolbiblioteksorganisationen måste finnas (s. 284). 2013 kom en ny bibliotekslag (SFS 2013:801) som ersatte den från 1996 men inte heller där preciseras skolbibliotekets placering eller roll i skolan utan den hänvisar bara till gällande skollag och uppmaningen att alla grundskoleelever ska ha tillgång till ett skolbibliotek (SFS 2010:800, 2 kap. 36 §).

Statens Skolinspektion har nyligen fått ett nytt uppdrag att granska skolbiblioteken och dess pedagogiska roll och Skolinspektionen inleder detta uppdrag med att besöka ett tjugotal skolbibliotek i landet för att kartlägga hur skolbiblioteken används som pedagogisk resurs och det som kommer stå i fokus vid granskningarna är:

- I vilken utsträckning tar rektor ansvar för en väl fungerande samverkan mellan skolbibliotek och lärare?
- I vilken utsträckning använder skolan skolbiblioteket som en integrerad del i den pedagogiska verksamheten?

(Skolinspektionen, 2018)

Utifrån granskningsresultaten kommer sedan utvecklingsområden att identifieras och syftet är att öka kunskapen kring skolbibliotekens roll i verksamheten samt att skolbiblioteken på sikt ska förbättras (Skolinspektionen, 2018). Vikten av samverkan mellan skolbibliotek och lärare betonas samt att skolbiblioteken ska ingå i den pedagogiska verksamheten. Det förstnämnda måste till för att skolbiblioteken ska hållas relevanta. Vad gäller samarbetet så är det inte lärarnas och skolbibliotekets egentliga samverkan som ska granskas av Skolinspektionen utan hur rektorn tar ansvar för en väl fungerande samverkan.

Utifrån styrdokument och den digitala utvecklingen i skolan har skolbiblioteket en viktig roll. Det är därför viktigt att undersöka hur skolbibliotekarier arbetar

med omvärldsbevakning idag och hur samarbetet med lärarprofessionen fungerar inom området.

3 Litteratur och tidigare forskning

3.1 Skolbibliotekets roller och uppgifter

Vad ett skolbibliotek är och vilken roll det kan spela i skolan pågår det ständiga förhandlingar om och det existerar ingen allmängiltig definition av skolbibliotek utan olika aktörer gör sina egna tolkningar. Men ett kännetecken är skolbibliotekens uppgift att "stödja lärande och undervisning i skolan" (Limberg & Lundh, 2013, s. 9). Traditionellt sett så förknippas skolbibliotek väldigt starkt med läsfrämjande insatser samt att de ska fungera som verktyg för elevernas självständiga lärande (s. 36). Att skolbiblioteket även kan bidra med att öka elevernas digitala kompetens är en syn som inte har existerat lika länge. Den stora tekniska utveckling som samhället genomgått med ett internet som tillhandahåller stora mängder med lättillgänglig information, sökmotorer och sociala medier har påverkat skolbiblioteken och mer traditionella medier har fått ta ett steg åt sidan. Dessa nya redskap samt den stora mängden tillgänglig information har förändrat villkoren för skolans undervisning och elevernas lärande och utmanar den traditionella undervisningen. Den stora mängd användargenerad information som finns på nätet och som publicerats utan någon nödvändig yttre granskning och kontroll kräver samhällsmedborgare som kritiskt kan granska informationen (s. 30–31). Innan internets stora genombrott gjordes denna granskning innan publicering av professionella såsom förläggare och redaktörer. För skolan innebär detta att frågor kring informationskompetens blir viktiga vilket också märks i skolans reviderade läroplan som snart träder i kraft. Bibliotekarier som profession hade under den senaste tioårsperioden försökt skapa en ny bild av yrket som inkluderade en pedagogisk roll i förhållande till informations-samhället. En studie av Hedman et al. (2009) visar att högskolebibliotekarier såg sin pedagogiska roll i förhållande till förändringar i samhället som en självklar och förväntad del av yrkeslivet (s. 151). Lärarna som studerades i samma studie var oförberedda inför uppgiften att ta ett didaktiskt ansvar för elevernas informationssökning jämfört med bibliotekarierna som ansåg detta vara en naturlig del av yrkespraktiken (s. 153).

En enhetlig definition av vad ett skolbibliotek är och vad det exakt kan bidra med i skolans undervisning står alltså inte att finna. Lundh och Limberg citerar Anette Holmqvist och Stefan Pålsson som i en artikel publicerad av Skolverket, poängterar att skolbibliotek är ett sätt att arbeta som passar för flera av skolans ämnen och att styrdokumentet genom att inte vara så specifika lämnar "stort utrymme för lokala lösningar och arbetssätt". Det är alltså främst på lokal nivå som arbetet med att utveckla skolbiblioteken sker vilket öppnar upp för både möjligheter och begränsningar (Lundh & Limberg, 2013, s. 47–48).

I Kungliga Bibliotekets (KB:s) forsknings- och kunskapsöversikt för år 2010–2015 finns en sammanfattning av vad som skrivits om skolbibliotek och där är det tydligt att skolbiblioteken inte ses som en isolerad ö i skolan utan att samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier är en viktig del av

verksamheten. Det framkommer även att det är viktigt för skolbiblioteket att få stöttning av skolledningen. Att biblioteket främst förknippas med läsfrämjande insatser är också tydligt. Problem som lyfts fram är att arbetet med att främja elevernas informationskompetens inte är lika självklart som arbetet med läsning samt den ibland låga kunskapen om skolbibliotek hos lärarna är ett problem. Skolbibliotekets inriktning och vilken kvalitet det är på verksamheten påverkas av om personalen i skolbiblioteket har fackkunskaper eller utbildning visar sammanfattningen också (Gärdén, 2017, s. 89).

3.2 Anpassningar och professionalitet

Abbot (1998) menar att allt som betyder något är professionens relation till det arbete som utförs samt att förstå hur professionen kommer att påverkas av diverse förändringar och vilka konsekvenser det får för den aktuella verksamheten (s. 432). Vidare resonerar Abbot (1998) kring hur olika typer av förändringar kan påverka och utmana olika professioner i samhället vad gäller kunskapsområde och identitet. Han delar in dessa omvärldsförändringar i tre områden:

- Övergripande förändringarna på det sociala och kulturella planet
- Förändringar som gör att olika professioner börjar konkurrera inom samma kunskapsområde
- Förändringar i hur människor skaffar sig den experthjälp de behöver (1998, s. 433–434)

Abbot (1998) tar som exempel på en övergripande förändring som påverkar människors sociala liv och kulturella aspekter av deras liv, den tekniska utvecklingen. Digitaliseringen i samhället har förändrat människors sätt att kommunicera och få information i både arbete och det privata. Det handlar alltså om en stor och övergripande förändring. Den andra punkten syftar på hur förändringar inom branscher och förvaltningar med förändringar inom kunskaps- och professionsområden som följd kan leda till konkurrens mellan professioner som gör anspråk på samma kunskapsområde. Undervisning i digital kompetens är ett exempel där två professioner, lärare och bibliotekarier, konkurrerar om vem som är bäst lämpad och har den rätta kompetensen för att utföra arbetet. Den tredje punkten handlar om förändringar i hur människor får experthjälp. Idag kan vi se att det finns stora förändringar inom detta område som hänger samman med digitaliseringen. I skolans värld har de flesta elever på mellan- och högstadiet tillgång till smarta telefoner och lärplattor vilket påverkar undervisningen och lärarens expertroll och status. Abbott (1998) fortsätter sitt resonemang kring hur professioner bör eller kan förhålla sig till de genomgripande förändringarna. Hans resonemang går ut på att en professions förmåga att se nya utvecklingsområden och anpassa sig till den förändrade omvärlden är ett tecken på professionalitet och detta är nödvändigt för att överleva som profession. Abbot framhåller att den viktigaste sociala och kulturella förändringen som påverkar bibliotekarieprofessionen är den tekniska utvecklingen (s. 435).

3.3 Omvärldsbevakning

3.3.1 Omvärldsbevakning som process

Säljö (2013, s. 66) skriver "utan att individer lär, kan inte heller kollektiv lära". Om organisationer överlever eller går under är beroende av om de har förmågan att lära, förstå och anpassa sig till de förändringar som sker i det omgivande samhället eller inte (Choo, 2002, s. 2). Genom omvärldsbevakning kan en organisation få den information de behöver för att anpassa sig till förändringar i omvärlden.

Information kan tolkas på flera olika sätt liksom kunskap. Machlups (i Case, 2007) definition av information och kunskap kan i detta sammanhang vara användbar. Machlups definition innebär att information definieras av att den förvärfvas genom att den berättas medan kunskap förvärfvas genom tänkande (s. 64). I Dafts and Weicks (i Choo, 2002) teori om själva processen när man omvärldsbevakar menar de innehåller *scanning* (omvärldsbevakning och insamling av data), *interpretation* (meningsskapande utifrån data) och *learning* (nya aktiviteter utifrån tolkningen av data). Omvärldsbevakningen är både individuell och kollektiv och organisationer införlivar den kunskap som individer förvärfvar. De är beroende av varandra. Ett skolbibliotek är en del av en skolorganisation såväl som en (skol)biblioteksorganisation vilket gör att skolbibliotekarien ingår i två olika kollektiv, både tillsammans med andra skolbibliotekarier och tillsammans med skolans personal. Den enskilde bibliotekariens omvärldsbevakning eller något av de kollektiv som bibliotekarien ingår i kan förvärva kunskaper till både skol- och (skol)biblioteksorganisationen.

3.3.2 Lärande organisationer

Choo (2002) presenterar olika synsätt som organisationer kan ha på omvärlden och vilken betydelse den får för synen på omvärldsbevakning. Ett synsätt som han presenterar är att se på omvärlden som "a source of information" (s. 3). Detta ständiga flöde av information kan en organisation ta del av genom olika sök-aktiviteter. Förändringar, händelser och trender i omvärlden skapar hela tiden signaler och meddelanden som organisationer kan upptäcka och använda för att skapa nya förutsättningar (s. 3). Säljö (2013) använder begreppet *looping* när han skriver om lärande i organisationer men också Choo använder denna term. Argyris och Shons (i Choo, 2002) redogör för en modell av hur lärande i organisationer, t.ex. skolbibliotek och skola går till. De använder begreppen *single-loop* och *double-loop* och dessa begrepp beskriver två möjliga vägar för organisationer att lära. Lärande i organisationer kallas *single-loop* när aktiviteter förbättras men när organisationens normer inte förändras dvs. effektiviteten i organisationen förbättras inom den existerande ramen. Lärande i organisationer som kräver att normer, strategier och förgivettagande ifrågasätts och förändras kallas *double-loop*. Denna typ av lärande förändrar organisationer på ett djupare plan och handlar om att anpassa organisationer för att överleva genom att förändra och genom att skapa nya sätt att tänka (som i sin tur påverkar vilka aktiviteter som sker och hur).

3.3.3 Information och omvärldsbevakning

Intelligenta organisationer är organisationer som äger kunskap och kan skapa ny kunskap. Choo (2002) ser på informationshantering och omvärldsbevakning i intelligenta organisationer som "societies of minds" vilket innebär att beslut och handlingar inte bygger på enstaka individuella sökaktiviteter utan de är en följd av "an ecology of information processes. A diversity of participants and points of view collaborate together as well as challenge each other" (s. 1). Choo anser alltså att individer i ett kollektivt samspel, som skolbibliotekarier i samspel med lärare och skolledning, är en förutsättning för beslut och agerande i intelligenta organisationer. Choo menar att i omvärldsbevakning kan man dela in resurserna som används i tre större kategorier; mänskliga resurser, textresurser och elektroniska resurser. De lever på varandra och bildar information food chains och tillsammans bildar de en informationsekologi. Detta betyder att information transporteras genom flera olika resurser innan den når mottagaren dvs. informationsresurser existerar inte isolerat, de tar in och processar information innan de sänder den vidare och ibland adderas värde eller så förvrängs informationen. Studier har visat att mänskliga resurser är de som föredras framför andra källor men då ska man ta det för troligt att textresurser eller någon annan källa är primärkällan. Mänskliga resurser föredras av de flesta visar studier för att de bidrar med mjuk information inifrån organisation. Med det menas att de summerar stora mängder information, filtrerar bort irrelevant information och lyfter fram det väsentliga och kommer med slutsatser och på så sätt kan beslut tas utifrån intuition (2002, s. 158–159).

3.3.4 Bibliotekariers omvärldsbevakning och användning av digitala medier

Hedman et al. (2009) studerade tre olika yrkesgrupper varav en var bibliotekarier som nyligen avslutat sin utbildning i biblioteks- och informationsvetenskap och börjat arbeta på högskolebibliotek. Författarna fann att informationssökning för individuellt bruk fungerade tillfredsställande för de intervjuade högskolebibliotekarierna trots att de hade fått få eller obefintliga förberedelser i utbildningen. Hedman et al. skriver att detta kan förklaras med att den professionella informationssökningen är inbäddad i yrkespraktiken. Det uppstod behov i vardagen på arbetsplatsen och behoven löstes genom att de använde den information som fanns tillgänglig. Att gå från utbildning till arbetsliv innebar för högskolebibliotekarierna att fokus flyttades från informationssökning som teoretisk kunskap till informationssökning för praktisk yrkesutövning. Från att under utbildningen använt formella källor gick högskolebibliotekarierna över till en mer pragmatisk användning av varierande källor som personliga nätverk, bloggar, e-postlistor och Google när de kom ut i arbetslivet. Även kollegor nämndes som viktiga informationskällor (s. 149–150). Anledningen till att detta textstycke finns med i vår studie trots att den handlar om nyblivna högskolebibliotekarier är för att vi anser att det är överförbart även på skolbibliotekarier då de har genomgått samma grundutbildning som högskolebibliotekarierna.

3.4 Omvärldsbevakning och medierande redskap

Genom olika omvärldsbevakande aktiviteter inhämtas information med hjälp av olika redskap för att sedan bearbetas och tolkas för att kunna anpassa praktiken. Redskapen som används i omvärldsbevakning kan benämnas *medierande redskap*. Säljö (2013) skriver om medierande redskap och lärandet som en process ur ett sociokulturellt perspektiv. Medierande redskap är alla de redskap som skapats av människan för att lösa problem och förenkla mänskliga aktiviteter. Med mediering menas att människor samspekar med externa redskap när de agerar i och varseblir världen (s. 26). Medierande redskap kan vara såväl fysiska som intellektuella och ibland en blandning av de två. Säljö skriver att vi skapar ”mening och betydelse med hjälp av medierande redskap som vi tillägnat oss genom kulturella erfarenheter. Med dessa redskap kan vi agera i komplexa situationer, reflektera kring vad vi gör och kommunicera med andra” (s. 27). Dessa redskap påverkar också samhällets kunskaper och färdigheter eftersom dessa redskap gör att de kan bevaras. De olika redskapen kan förmedla både tal och skrift blixtnsnabbt vilket gör att information smidigt kan spridas både inom professioner för att upprätthålla intersubjektivitet men även mellan olika professioner, samhällen och länder. Säljö skriver vidare att “[m]ed skrift som hjälpmedel kan man bygga upp ett gigantiskt socialt minne genom att lagra information i textens form” (2015, s. 89). En profession kan på så vis bygga upp en kunskapsbas som alla medlemmar kan ta del av och på så vis hålla sig uppdaterade. Olika professioner har enligt det sociokulturella perspektivet sina olika medierande verktyg (s. 91). I en bibliotekskontext kan de medierande redskap enligt Sundin (2001) vara “databaser, tidskrifter samt andra textbaserade artefakter” (s. 5) samt teorier kring något som är viktigt för professionen, exempelvis teorier kring digital kompetens och läs- och skrivinläring. Att få tillgång till dessa redskap och den information som de förmedlar blir därmed en nödvändighet för utveckling. Här spelar både individen och arbetsgivaren en viktig roll (s. 5).

Mediering kan appliceras på flera områden, exempelvis forskning som kan medieras genom någon typ av redskap (avhandling, vetenskaplig artikel, inspelning m.m.). Detta är en del av den kunskapsbas som medlemmarna kan ta del av för att hålla sig uppdaterade. Intresset för forskning i skolbibliotekspraktiken har ökat och exempel på metoder som kan användas inom skolbiblioteksforskning är aktionsforskning, forskningscirklar och följeforskning. Andra metoder där bibliotekarier själva genomför undersökningar kan vara användarundersökningar eller omvärldsbevakning genom att använda SWOT-analys där man granskar styrkor, svagheter, hot och möjligheter i t.ex. en skolbibliotekskontext. (Gärdén, 2013, s. 87–88). Gärdén (2013) anser att ett reflekterande förhållningssätt är nödvändigt för att utveckla en verksamhet och som exempel nämner hon att forskning kan användas i skolbibliotekspraktiken i syfte att analysera och utveckla verksamheten (s. 88).

Begreppet sociala medier introducerades under 2000-talets första tio år och i begreppet innefattas t.ex. bloggar, Facebook och olika mikrobloggar. Detta är en form av medierande redskap som kan användas för att inhämta information om omvärlden. Syftet bakom sociala medier var att människor skulle kunna skapa och bibehålla relationer oberoende av tid och rum och detta har förändrat principerna för kommunikation. Nu söker människor aktivt efter information och kan lätt dela den vidare till andra människor. De kan även skapa sitt eget innehåll och blir på så vis både konsumenter och producenter (Åblad, 2011, s.

11–12). För en profession innebär detta att medlemmarna både kan producera kunskap till professionens uppbyggda kunskapsbas som Säljö talar om samtidigt som de konsumerar kunskap som finns däri. Lundh och Limberg (2013) skriver att de aktörer och nätverk i skolbibliotekspraktiken som vuxit sig starkare i och med utvecklandet av sociala medier är de som uppstått i och via dessa medier, t.ex. skolbiblioteksbloggar, grupper på Facebook och konton på mikroblogg-tjänsten Twitter (s. 56).

3.5 Samarbete skolbibliotekarie och lärare

Förhållandet mellan skolbibliotek och lärande har länge varit föremål för empiriska studier. Den viktigaste slutsatsen utifrån dessa studier är att en kvalificerad bibliotekarie som har ett starkt samarbete med lärare, i ett bibliotek med ett brett och varierat utbud av resurser gynnar elevers lärande (Gärdén, 2017, s. 15–16). I studier som undersökt samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier uttrycker båda professionerna att de ser värdet av att samarbeta men att de inte tydligt ser hur detta ska gå till (s. 42–43) och att möten med skolans pedagoger prioriteras ned av skolbibliotekarien till förmån för arbetet med elevernas behov. I forskning och uppsatser i både svensk och internationell kontext uppfattas skolan och skolbiblioteket som två olika verksamhetssystem vilket kan försvåra ett samarbete (Limberg, 2002, s. 82.)

Den kanadensiska forskaren Montiel-Overall (2008) har i en kvalitativ studie undersökt välfungerande samarbeten mellan lärare och skolbibliotekarier just för att sätta ord på vad som gör ett samarbete framgångsrikt. I det empiriska materialet framträdde 5 olika områden som alla spelade en viktig roll för att samarbetet skulle bli just välfungerande:

- 1) *Kulturen på skolan* - en kultur som främjar samarbete mellan skolbibliotekarie och lärare.
- 2) *Positiva egenskaper hos de som samarbetar* - flexibilitet, att man ses som en expert inom sitt område, att man har vissa ledarskapsegenskaper m.m.
- 3) *Kommunikation* - en välfungerande kommunikation på såväl personlig som professionell nivå.
- 4) *Ledning* - Stöttande rektor, tydliga mål, flexibla scheman, avsatt tid för planering m.m.
- 5) *Motivation för samarbete* - motivation som infinner sig när man ser hur samarbetet påverkat eleverna positivt samt hur det har påverkat både den personliga och den professionella utvecklingen.

(Montiel-Overall, 2008, 6.2.- 6.6.)

Att få till ett fungerande och givande samarbete åligger alltså inte bara läraren och skolbibliotekarien utan Montiel-Overall menar att faktorer som skolkultur och skolledning är också av betydelse i sammanhanget. Skolor som uppfyller samtliga punkter ovan har alla möjligheter till ett skolbibliotek som är en reell tillgång i strävan att hjälpa eleverna med sin måluppfyllelse. Kopplingar till dessa punkter står att finna även i svensk forskning. I KB:s forsknings- och kunskapsöversikt över åren 2010–2015 framträder två teman som har anknytning till Montiel-Overalls fem områden och det är vikten av samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier samt stöd från skolledningen (Gärdén, 2017, s. 89). Även i Limbergs (2002) kunskapsöversikt pekas på vikten av

lärarnas och bibliotekariernas samarbete för forandet av bibliotekets pedagogiska roll. Ett ledmotiv i de texter som undersöktes i kunskapsöversikten var hur viktigt samarbetet mellan lärare och bibliotekarier är för forandet av bibliotekets pedagogiska roll. Även vikten av att arbeta i arbetslag där skolledare, lärare och bibliotekarier ingår lyfts fram samt skolledningens avgörande roll för om skolbiblioteket ska få en framskjutande roll eller inte på skolorna (Limberg, 2002, s. 79–80). I de svenska studierna lyfts också en del problem fram som påverkar samarbetet negativt och det är bl.a. problemen med lärares bristande kunskaper om skolbibliotek och skolbibliotekspersonalens bristande utbildning eller fackkunskaper (Gärdén, 2017, s. 89).

Francke och Gärdén (2013) kommer fram till liknande resultat efter att ha gått igenom forskning kring informationskompetens. De skriver att om undervisningen ska kunna hjälpa eleverna att öka sin informationskompetens behöver lärare och skolbibliotekarie “tillsammans djupa kunskaper om lärande, samspel och elevers förutsättningar och behov, liksom kunskaper om informationssökning, informationsanvändning och värdering av information. Därmed framstår samverkan mellan bibliotekarier och lärare som en förutsättning för att användarundervisning ska nå målet” (s. 182). Här lyfts båda professionernas kompetenser upp och att de tillsammans kan bidra till att höja elevernas informationskompetens.

Även Limberg (2002) nämner att bibliotekarien med sin annorlunda professionella kompetens jämfört med lärarna kan bidra till kunskap som annars skulle saknas i arbetslagen. Men Limberg lyfter också fram vikten av att lärare och bibliotekarier har en gemensam syn på kunskap och att man är överens om vilka mål och metoder som ska användas i undervisningen. I de undersökta texterna nämns även brist på gemensam arbetstid samt en osäkerhet om vilka inbördes roller som bibliotekarien och läraren skulle ha i arbetet som hinder för ett gott samarbete. Lärarna i en studie uttrycker dessutom en tveksamhet kring att låta bibliotekarien vara med i planeringsarbetet, dels på grund av tidsbrist men dels på grund av att lärare och bibliotekarier har olika utgångspunkter och verksamhetssystem vilket kan påverka och försvåra samarbetet.

3.6 Sammanfattning av tidigare forskning

I sammanfattningen av tidigare forskning förklarar vi också litteraturens relevans för vår studie. I texterna *Skolbibliotekets roller* och *uppgifter och Förändring och anpassning* presenterar vi forskning om den skol- och skolbibliotekskontext som vår studie utgår ifrån. I *Bibliotekariers omvärldsbevakning*, *Redskap för omvärldsbevakning* och *Samarbete skolbibliotekarie och lärare* tittar vi utifrån forskning på de två företeelser som vi valt att särskilt studera dvs. omvärldsbevakning och samarbetet mellan skolbibliotekarier och lärare.

I vår genomgång av tidigare forskning konstaterar vi att skolbibliotekets roller och uppgifter inte är enhetliga och självklara i den svenska grundskolekontexten även om en grundläggande syn är att skolbiblioteket ska stödja lärande och undervisning i skolan. Skolbibliotekariers roller och vilka arbetsuppgifter skolbibliotekarier arbetar med och med vilken kvalitet beror på

lokala förhållanden, hur välintegrerat skolbiblioteket är och vilken utbildning skolbibliotekarien har. Traditionella uppgifter som läsfrämjande insatser har under åren kompletterats med undervisning i MIK. Detta ser många bibliotekarien som en självklar uppgift till skillnad från lärare som inte alltid har kunskap om skolbibliotekets uppgifter. Förändringar som digitaliseringen kan få konsekvenser för professioner t.ex. genom att det uppstår konkurrens om ett kunskapsområde. Undervisning i MIK är ett sådant område där det kan uppstå konkurrens om vilken professionell grupp som är bäst lämpad att utföra arbetet. Professioner behöver anpassa sig efter förändringar för att överleva. Otydlighet i styrdokumenterna för skolbiblioteksverksamheten och att skolbiblioteken bör anpassas efter lokala förhållanden gör att det skapas utrymme för stor variation mellan skolbiblioteken i landet. Osäkerheten om skolbibliotekets roller och uppgifter i den svenska grundskolan och därutöver nya läromål för elevernas digitala kompetens gör att skolbibliotekarien befinner sig i en tid då möjligheter att utveckla nya praktiker kan skönjas. Kan omvärldsbevakning spela roll för skolbibliotekarierna för att anpassa praktiken till förändringar som sker? Genom att de samlar information, värderar och tolkar den kan de då bygga upp ny kunskap och skapa nya aktiviteter? Detta är kontexten för vår studie.

Omvärldsbevakning och samarbete är de två företeelser som vi i studien vill titta närmare på. Vi vill genom skolbibliotekariernas egna utsagor förstå betydelsen av omvärldsbevakning och samarbete för skolbibliotekarien i en föränderlig tid. För att bättre förstå företeelsen omvärldsbevakning har vi försökt studera processen, dess delar, verktyg, källor och hur den implementeras i en organisation. För att förstå samarbetet mellan skolbibliotekarien och lärare har vi tagit del av den rika forskning som finns på detta område.

Man kan se på världen som en "källa" full av olika informationskällor som ger och tar information hela tiden i en sorts informationsekologi av textresurser, digitala och mänskliga resurser av vilka de senaste oftast föredras. Omvärldsbevakning kan få större eller mindre betydelse för organisationen beroende på hur informationen som inhämtats påverkar organisationen. Bibliotekarien som grupp är pragmatisk i sin användning av källor i praktiken. De använder sig av nätverk, blogglistor, e-postlistor och Google när de söker information. Medierande redskap används vid omvärldsbevakning dvs. redskap för att agera i och varsebli världen och som hjälper till att skapa mening. Med medierande redskap kan man agera i komplexa situationer, reflektera kring vad som sker och kommunicera med andra. Redskap där text används fungerar som gigantiska sociala minnen genom att minnen lagras i textform. En profession kan alltså med sina egna verktyg bygga upp en kunskapsbas som alla medlemmar kan ta del av. För bibliotekariens del kan det vara databaser, tidskrifter och andra textbaserade redskap samt teorier t.ex. rörande digital kompetens och läs- och skrivinlärning. Redskapen i sig och tillgången till redskapen blir en nödvändighet för utveckling. På senare år har sociala medier och de aktörer som använder sig av dem växt sig starkare och betydelsefullare.

Skola och skolbibliotek uppfattas som två skilda verksamhetssystem. I dessa system verkar två olika professioner. Båda professionerna ser värdet av samarbete men har svårt att se hur det ska gå till och känner sig osäkra i sina inbördes roller. Lärarna känner ofta en tveksamhet till att låta skolbibliotekarien

varar med i planeringsarbetet. Forskning visar att när skolbiblioteket är integrerat i skolan och professionerna samarbetar kan professionerna tillsammans höja elevernas digitala kompetens. Skolledning, skolkultur, kommunikation, motivation för samarbete, positiva individuella egenskaper är faktorer som är viktiga faktorer för ett fungerande samarbete.

Genomgående och signifikant är alltså att skolbibliotekspraktiken (verksamheten, positionen, roller och uppgifter) är högst varierande. Detta hänger samman med faktorer som är utanför enskilda skolbibliotekariers makt att påverka så som lokala förhållanden på en enskild skola, skollednings, rektors och lärares kunskap, förståelse och inställning till skolbiblioteket. Därutöver sker en digitalisering i samhället som påverkar skolbiblioteket och också berör skolbibliotekariers förhållande till lärarprofessionen. Det är mycket intressant och relevant för vår studie att studera hur skolbibliotekarier förhåller sig till en praktik som de ska forma men som inte alls är självklar. Dessutom i ett skede där digitaliseringen kanske kan förändra, utmana eller rent av förbättra relationen till lärarprofessionen vilket enligt forskningen skulle gynna elevernas lärande.

4 Teoretiskt ramverk

4.1 Nolins professionsteoretiska perspektiv

Nolins definition av en profession består av tre punkter:

- At least three year academic education program
 - Lifelong vocational training
 - Professional association
- (2008, s. 31)

4.1.1 Problem och lösningar

Nolin (2008) menar att tidigare forskning om professioner har lett till problem för professioner. Han identifierar åtta problem i den teori som han kallar en fjärde professionsteori. Nolin pekar på att tidigare professionsforskning bidragit med dessa problem genom dess inriktning och fokus på bl.a. skillnader mellan olika typer av professioner, konkurrens, tävlan osv. Nolin lägger fram kritik mot den tidigare forskningens inriktning och resultat och utgår från de åtta problem som han identifierar i sin teori. Enligt Nolin behöver dessa problem bemötas på ett sätt så att synen på professioner förändras. Dessa åtta problem tillsammans med förslag på förändringar av dessa problem utgör Nolins teori. De problem som Nolin lyfter fram och som har direkt relevans för vår studie är:

- *The competition problem* som handlar om monopol och kontroll i relation till andra professioner.
- *The status problem* som handlar om privilegier och status i förhållande till andra professioner
- *The paradigm problem* som handlar om att professionella under utbildningen skolas i ett paradigm som blir deras tolkningsram och perspektiv på sina professionella handlingar. Detta underlättar om man

samarbetar med människor med samma perspektiv men försvårar samarbetet med de som har andra perspektiv, exempelvis andra professioner.

De lösningar som Nolin presenterar och som har relevans för vår studie är öppenhet mot andra professioner och det livslånga lärandet. Nolin betonar starkt vikten av samarbete mellan professioner och det livslånga lärandet som nödvändiga för professioners utveckling.

4.1.2 Livslångt lärande

Nolin (2008) kopplar det livslånga lärandet till akademien och forskning men också till individuella professionellas idéer om hur man kan utveckla verksamheter. Nolin menar att professionella ska vara involverade i både det intellektuella bevarandet liksom i utvecklingen av servicen till användarna. Professionella är "knowledge workers" och behöver ständigt arbeta på att utveckla kvaliteten på sitt arbete och även den professionella identiteten (s. 24–25). Skolbibliotekariers omvärldsbevakning är ett sätt som ger förutsättningar att skapa nya idéer. Omvärldsbevakningen är ett sätt att identifiera externa eller interna förändringar och få tag på relevant information som kan bidra till ett lärande för individen och även organisationen. På så vis är omvärldsbevakning en högst adekvat del av det livslånga lärandet. Omvärldsbevakning handlar således både om att bevaka förändringar men också att hitta information som kan användas för ett lärande så att praktiken kan anpassas.

4.1.3 Öppenhet mot andra professioner

Nolin (2008) tar upp hur förändringar i samhället påverkar professioners relationer när nya behov uppstår. Han menar att professioner skulle gynnas av mer kommunikation över professionsgränserna. Genom att inte sträva efter att behålla monopol inom ett kunskapsområde skulle professioner istället vinna på att ha ett kunskapsutbyte och på så sätt öka kvaliteten inom den egna professionen (s. 25). Idén om professioners monopol på kunskap har spelat en viktig roll genom år av professionsforskning men att ta med sig denna norm in i framtiden är farlig, anser Nolin. Han menar att professioner behöver förändras för att optimera sin betydelse i och för samhället och att samarbeta över professionsgränserna är exempel på en sådan förändring.

4.2 Teorins koppling till vår studie

I vår studie är vi intresserade av att utforska betydelsen av skolbibliotekariers omvärldsbevakning samt samarbete med lärarprofessionen för att förstå dess betydelse ur ett professionsteoretiskt perspektiv. Vi kommer att med hjälp av Nolins (2008) teori titta på dessa två företeelser. I Nolins teori har vi fokuserat och brutit ut det som handlar om det livslånga lärandet och samarbete mellan professioner eftersom Nolin lyfter fram dessa två delar som viktiga för professioners utveckling och relevans i framtiden. Nolin menar att dessa två delar är avgörande för om professioner ska överleva och förbli relevanta i sin kontext. Därutöver kommer vi också att använda *the competition problem*, *the status problem* och *the paradigm problem* som begrepp i analysen för att belysa de två företeelser vi studerar. Dessa problem som Nolin har identifierat i tidigare forskning om professioner använder vi också i analysen för att skriva

fram det professionsteoretiska perspektivet. Nolins teorier om det livslånga lärandet, vikten av samarbete samt de tre professionsproblemen knyter an till vårt syfte där vi uttrycker att vi vill undersöka på vilket sätt omvärldsbevakning och samarbete kan upprätthålla relevans för skolbibliotekarien i en grundskolekontext.

5 Metod

5.1 Semistrukturerade intervjuer

Som datainsamlingsmetod till denna kvalitativa studie valdes intervjuer med semistrukturerade frågor. En fördel med semistrukturerade frågor är den flexibilitet som uppkommer då man som intervjuare är fri att lägga till eller ta bort frågor om man anser att det krävs för att få en heltäckande bild av respondentens ståndpunkter och uppfattningar. Intervjuerna har som syfte att få respondenterna att berätta om sin förståelse av händelser, mönster och beteenden samt sina uppfattningar i olika frågor och för att få en så stor förståelse som möjligt kan vissa justeringar av intervjumallen behöva ske (Bryman, 2011, s. 415). En nackdel kan möjligtvis vara att det inte går att dra några kvantitativa eller representativa slutsatser då vi bara intervjuade sex skolbibliotekarier. Men det var å andra sidan inte heller vår intention då det var de utvaldas egen bild av sin yrkesverklighet som stod i fokus.

5.2 Urval

När Montiel-Overall (2008) undersökte samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier valde hon skolor där det fanns ett fungerande samarbete. Ska man studera samarbete och förstå vilka faktorer och strategier som ingår behöver man studera det i en kontext där samarbete fungerar, resonerar Montiel-Overall. Detta tankesätt använde vi oss av i vår urvalsprocess. Vi valde studieobjekt utifrån deras goda anseende för att kunna studera det vi önskade i en kontext och med en person som man skulle kunna kalla ett exempel på best-practice. Bibliotekarierna skulle ha en utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap för att kunna koppla det empiriska materialet till teorier kring professioner och då i synnerhet biblioteksprofessionen. För att hitta bibliotekarier som var relevanta för forskningsfrågorna använde vi oss av ett målinriktat urval. Detta val var strategiskt eftersom vi ville skapa en överensstämmelse mellan forskningsfrågor och urval. Bryman (2011) skriver att vid ett målinriktat urval väljs personer "ut för att de är av relevans för en förståelse av en social företeelse" (s. 392). Urvalet utfördes på två olika sätt: Tre bibliotekarier hittades genom DIK:s hemsida och listan över grundskolebibliotek som har fått DIK:s utmärkelse "Skolbibliotek i världsklass". För att få utmärkelsen krävs att man uppfyller sex kriterier varav tre är att biblioteket "är en tydlig del i skolans pedagogiska vision", att bibliotekarien "samverkar med skolläring och övrig pedagogisk personal kring elevernas lärande" samt att bibliotekarien "stärker elevernas digitala kompetens med fokus på informationsfärdigheter och förståelse för informationssökningsprocesser och sociala medier" (DIK, 2013). Detta gav oss en indikation på att bibliotekarierna som arbetar där var relevanta för vår studie. De tre följande bibliotekarierna kom vi i kontakt med via en

skolbibliotekskonsulent som arbetar vid en av landets skolbibliotekscentraler vars syfte är att serva och hjälpa skolbibliotek på både grundskole- och gymnasienivå. Konsulenten gav förslag på tre olika bibliotekarier som hen ansåg var relevanta för vår studie. Vi var även i vårt urval noga med på vilka stadier de tillfrågade skolbibliotekarierna arbetade på för att vi såg det som önskvärt att alla grundskolans årskurser fanns representerade. Det blev dock en övervikt åt de yngre årskurserna vilket kan ha haft en inverkan på resultatet.

5.3 Genomförande

De sex utvalda bibliotekarierna kontaktades via mail, telefon och sms där de förutom att bli tillfrågade fick en kortfattad beskrivning av studien. Alla sex tackade ja till förfrågan och fick därefter mottaga ett mail med ytterligare information i form av ett bifogat brev (bilaga 1). De fick även en uppmaning att ta med sig en lektionsplanering till intervjutillfället då den skulle användas som en utgångspunkt i samtalet kring deras informationssökning.

Enligt *Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor* skall forskningspersoner informeras om följande:

- Den övergripande planen för forskningen
- Syftet med forskningen
- De metoder som kommer att användas
- De följder och risker som forskningen kan medföra
- Vem som är forskningshuvudman
- Att deltagande i forskningen är frivilligt
- Att forskningspersoner har rätt att när som helst avbryta sin medverkan (SFS 2003:460, 16 §)

De utvalda bibliotekarierna fick information om 6 av 7 ovanstående punkter via informationsbrevet samt via mail, telefonsamtal och sms. Den punkt som utelämnades var punkten om vilka risker som forskningen kan medföra då vi ansåg att det inte fanns några risker. De fick även veta att det inspelade materialet från intervjuerna kommer att raderas när uppsatsen blivit godkänd och att det bara är vi som genomför denna studie samt eventuellt opponent, handledare och examinator som kommer att ta del av det empiriska materialet.

Författarna till denna studie utförde tre intervjuer var och vid intervjutillfällena användes intervjumallen med de semistrukturerade frågorna som utgångspunkt och alla intervjuer spelades in. Intervjuerna genomfördes på respektive respondents arbetsplats i anslutning till arbetsdagen och intervjuerna var mellan 35 min och 72 min långa. Intervjufrågorna behandlade, förutom grundläggande frågor om utbildning, år i yrket och arbetsuppgifter, ämnen som informationssökning, samarbete samt vilka förändringar de har sett och anpassat sig efter. Intervjumallen i sin helhet återfinns som bilaga 2. Intervjuerna transkriberades ordagrant av den som utfört intervjuerna men verbala ljud som suckar och andra typer av läten samt pauser i det verbala flödet transkriberades inte. Detta för att den typen av information saknade relevans för våra forskningsfrågor.

5.4 Kvalitativ dataanalys

I denna uppsats finns inga ambitioner att utifrån det empiriska materialet dra några generella slutsatser giltiga för alla skolbibliotekarier utan tonvikten ligger på att tolka och försöka förstå hur sex stycken utvalda skolbibliotekarier uppfattar sin informationspraktik och omvärldsbevakning i en föränderlig värld. Uppsatsen använder sig därmed av en kvalitativ dataanalys vilket är ett sätt "to understand social reality in a subjective but scientific manner" (Wildemuth, 2009, s. 308). Studiens trovärdighet anser vi vara hög genom att vi studerat ett område som vi har erfarenheter av och kunskaper inom sedan flera år och ur flera olika perspektiv (lärare, student, skolbibliotekarie).

För att analysera de transkriberade intervjuerna använde vi oss av en kvalitativ riktad innehållsanalys. Innehållsanalys har använts mycket inom den kvantitativa forskningen men har de senaste årtiondena även hittat sin väg in i den kvalitativa forskningen. Till skillnad från den kvantitativa innehållsanalysen som fokuserar på att räkna ord i olika texter på ett objektivt sätt försöker den kvalitativa forskningen att hitta mening och mönster i texterna. Allt i syfte att förstå den sociala verklighet som ligger bakom texterna (Wildemuth, 2009, s. 308), i detta fall den verklighet som de intervjuade bibliotekarierna upplever och som de förmedlade vid intervjutillfällena. Den riktade innehållsanalysen skiljer sig från den konventionella innehållsanalysen genom att den utgår från relevant forskning eller teori (s. 309). I vårt fall var det Nolins (2008) professionsteori som vi ville använda i analysen av vårt empiriska material.

I innehållsanalysen utgick vi från de två företeelser vi ville studera dvs. omvärldsbevakning och samarbete. Dessa bildade kategorier som vi utgick från när vi började titta på det empiriska materialet. Under analysen uppstod underkategorier direkt ur det empiriska materialet och det är de underkategorierna som utgör underrubriker i resultatredovisningen. Vi tog oss alltså an kodningen med ett deduktivt förhållningssätt då våra huvudkategorier utgick från vår teori. Vårt angreppssätt hade dock induktiva inslag då underkategorierna genererades direkt ur det empiriska materialet. Arbetet var iterativt då det insamlade materialet påverkade vilken litteratur och forskning som valdes till *Bakgrund* och *Litteratur och tidigare forskning*.

Vi anser att överförbarheten till en annan kontext är hög då studiens frågeställningar har relevans för professioner i allmänhet. En liknande studie med en annan profession som studieobjekt skulle vara genomförbar utifrån samma frågeställningar och teori. Även den digitala utvecklingen har hög relevans för professioner i allmänhet idag. Att studera andra professioners omvärldsbevakning med vår studie som utgångspunkt skulle vara genomförbart.

6 Resultat

6.1 Presentation av respondenter

Här följer en kortare presentation av de sex respondenter som ingår i studien:

Respondent 1. Arbetar på en F-3-skola och har regelbundna arbetslagsträffar med pedagoger samt sitter i skolans ledningsgrupp.

Respondent 2. Arbetar på en 7–9-skola. Ingår i ett team med skolans digitaliseringspedagog och de har möte med rektorn en gång i veckan. Sitter även med i en skolutvecklingsgrupp samt i pedagogernas arbetslag.

Respondent 3. Arbetar på en F-6-skola. Ingår i en ledningsgrupp men är ännu inte med i något pedagogiskt arbetslag.

Respondent 4. Arbetar i ett skolbibliotek som delas av en F-3-skola och en 4–9-skola. Ingår inte i någon ledningsgrupp men är med på pedagogernas konferenser (vilken skola skiftar mellan läsåren). Innehar även en lärarexamen.

Respondent 5. Arbetar på en F-3-skola och är del av ett pedagogiskt arbetslag men ingår inte i någon ledningsgrupp.

Respondent 6. Arbetar på en F-9-skola och ingår för närvarande inte i något pedagogiskt arbetslag men tror att det snart kommer att bli fallet. Har däremot en plats i skolans digitaliseringsgrupp. Har bett om att få vara med i en ledningsgrupp men har ännu inte fått något besked i frågan. Innehar även en lärarexamen.

Respondenterna har olika långa erfarenheter av att arbeta inom bibliotek. Fyra av dem avslutade sin utbildning inom biblioteks- och informationsvetenskap för 15–20 år sedan och två för 5–6 år sedan.

6.2 Omvärldsbevakning

6.2.1 Förändringar som påverkar skolbiblioteket

På frågan om vilka förändringar som har skett under respondenternas tid som skolbibliotekarier svarar alla att den största förändringen är internetns explosionsliknande utveckling. Mängden information har ökat lavinartat och den är både lättillgänglig och snabb i sin distribution. För skolbibliotekens del innebär det att böcker nu finns tillgängliga både i tryckt och digital form och mängden ljudböcker och talböcker har också ökat. Respondent 3 hyllade denna utveckling och kallade den ”ett mirakel” och nämnde särskilt att den har betytt mycket för barn med särskilda behov som nu kan få tillgång till ljudböcker samt andra digitala anpassningar. Sociala medier är också något som har påverkat både samhälle, skola och skolbibliotek ansåg respondenterna. En av dem har i skolbibliotekets namn startat en blogg och ytterligare en har startat en Facebooksida för skolbibliotekarier i sin stad. Även antalet datorer och lärplattor har ökat på skolorna och två av respondenterna hade åsikter kring detta. De ansåg att när den digitala utvecklingen på allvar kom igång var det

många kommuner och skolhuvudmän som satsade stora pengar på att förse skolor med datorer och lärplattor. Det talades mycket om "en-till-en", dvs. att varje elev skulle få en dator eller lärplatta att använda i undervisningen. Respondenterna ansåg dock att det inte talades lika mycket om *hur* datorerna och lärplattorna skulle användas. "[M]an hade liksom ingen plan för man visste inte och det får man ju betala nu. Ungarna [...] har inte lärt sig från början hur man ska använda dem" (Respondent 6). De anser att det är först nu som det på allvar fokuseras på elevernas informationskompetens i och med revideringen av Lgr 11 men detta anser två av respondenterna borde ha skett redan när datorer och lärplattor delades ut.

Alla de intervjuade skolbibliotekarierna anser att skolbiblioteket har något att bidra med vad gäller skolans uppdrag att öka elevernas informationskompetens men de anser även att pedagoger, rektorer, skolledare och politiker inte alltid har samma förståelse och kunskap för den roll skolbiblioteket kan spela här. Detta anser de blir synligt i den i landet låga bemanningen av skolbiblioteken, de osäkra tillfälliga anställningarna samt de i många fall otydliga arbetsbeskrivningarna. Av våra respondenter var det en som hade en tillfällig anställning och en som arbetar i ett skolbibliotek som inte hade varit bemannat på fyra år. Den sistnämnda uttryckte att det handlade om att implementera en helt ny verksamhet där förändringar bör ske av människors föreställningar av vad ett skolbibliotek är för att sedan kunna förändra verksamheten så att den blir till större gagn för elevernas lärande. De två respondenterna ansåg även att de hade otydliga arbetsbeskrivningar.

När respondenterna ombads att skåda in i framtiden och berätta om vilka områden de ansåg som viktiga att bevaka nämnde alla utom en just digitaliseringen. Två nämnde enbart digitaliseringen, en tredje nämnde digitaliseringen jämte språkutveckling och kultur och en fjärde ansåg att det viktigaste var läsfrämjande i syfte att öka läskunnigheten bland eleverna, detta eftersom hen ansåg att läskunnigheten låg som grund för den digitala kompetensen. Den femte respondenten vände på det och ansåg att digitaliseringen var viktigast och därefter läsfrämjande verksamheter. Att stärka bibliotekarierna så att de blir en stark sammanhållen yrkesgrupp som kan hävda sig och bevaka sina intressen var det som den sjätte respondenten ansåg vara viktigast att bevaka och utveckla i framtiden. Detta kunde enligt respondenten uppnås om skolbibliotekarier tillsammans med intresseorganisationer som DIK och Svensk Biblioteksförning arbetar för att få till en lag som fastställer att alla skolor måste ha en fast anställd bibliotekarie vars tjänstegrad utgår från antal elever på skolan. En annan av respondenterna berättade att hen via en ideell skolbiblioteksförning har kämpat för att tydligare få in skolbiblioteket med dess pedagogiska funktion i skollag och styrdokument men att en viss besvikelse infann sig när det visade sig att det inte stod någonting om skolbibliotekens bemanning i varken skollagen eller den reviderade upplagan av Lgr 11. En god nyhet var dock att Skolinspektionen för första gången fått uppdraget att granska skolbiblioteken och hur de används som pedagogisk resurs i skolorna.

Ytterligare områden som några respondenter ansåg viktiga att bevaka nu och i framtiden var pedagogik, skolans styrdokument och annat som har att göra med hur skolan fungerar och styrs. Detta ansågs viktigt eftersom det inte ingår i bibliotekarieutbildningen men ändå är relevant för skolan och därmed för

skolbiblioteket eller som en respondent uttryckte det: “[F]ramför allt så behöver man en väldigt stor förståelse för skolans, hur det funkar. Man måste kanske inte vara lärare men man måste ha stor inblick i, ja alltså i alla dessa processer på en skola” (Respondent 1).

6.2.2 Källor och redskap

Alla de sex intervjuade skolbibliotekarierna sade sig ha en stor medvetenhet gällande sin omvärldsbevakning. Fysiska träffar i form av nätverk, konferenser, kurser och samtal med framför allt pedagoger och andra skolbibliotekarier samt omvärldsbevakning via internet var det som användes flitigast. Vad gällde de fysiska träffarna så betonade alla sex respondenter vikten av att få ta del av forskning samt vad som händer inom skolbiblioteksvärlden både på ett lokalt och ett mer övergripande plan. På det lokala planet nämndes nätverksträffar med andra skolbibliotekarier som arbetar i samma stad eller geografiska område samt kontinuerliga träffar inom skolan såsom planeringsmöten, styrgruppsmöten eller arbetslagsträffar. På ett mer övergripande plan återfanns konferenser, kurser och nätverksträffar av en mer tillfällig karaktär. I detta sammanhang nämndes även den årliga bokmässan i Göteborg som en återkommande och viktig möjlighet till omvärldsbevakning både för skolbibliotekets del men även för att bidra till pedagogernas omvärldsbevakning.

Att vara med i arbetslag och någon form av styrgrupp på skolan tyckte respondenterna möjliggjorde ett ömsesidigt kollegialt lärande där alla parter drog nytta av varandras erfarenheter och kunskaper. Det kollegiala lärandet blev extra viktigt för de fyra respondenter som inte hade en lärarutbildning utan som måste tillägna sig kunskap om hur skolan fungerar och är uppbyggd på egen hand. En av respondenterna nämnde även vikten av att tillägna sig “forskning om inläring eller forskning om undervisning, forskning om metodik” detta i syfte att svara på frågan “[v]ad vi ska ha för pedagogisk praxis för att nå ut med undervisningen” (Respondent 1). Det kollegiala lärandet blev då en möjlig väg av flera för att inhämta dessa kunskaper.

Vad gällde den digitala omvärldsbevakningen stod sociala medier högt i kurs hos samtliga respondenter. Facebook, Twitter, Youtube och bloggar var några av de digitala verktyg som användes och det var enstaka bibliotekarier, organisationer, myndigheter m.m. som låg bakom de olika konton som respondenterna följde. De sociala medierna fungerade ofta som en “klickstart”, en utgångspunkt, där en länk lades ut och som ledde läsarna vidare till en artikel eller hemsida där de kunde ta del av innehållet. En fördel med sociala medier som lyftes fram av respondenterna var dess snabbhet och tillgänglighet. Det går snabbt att hitta samt sprida information och snabbt att få svar om en fråga ställdes. Respondent 1 uttryckte det på följande vis: “Facebook har ju gjort väldigt stor skillnad och Twitter och allt det där också men just det här att man fångar upp så många fler artiklar och spännande studier”. I det empiriska materialet framkom tydligt att sociala medier användes dels för att inhämta information från myndigheter som Skolverket och Statens Medieråd samt från andra sidor såsom Viralgranskaren, UR och Youtube. Dels användes sociala medier för att möta andra bibliotekarier i ett slags nätverk där man kunde utbyta idéer och tankar med varandra, allt från forskning till konkreta lektionsförslag. ”De [andra skolbibliotekarier, vår anm.] delar bra artiklar,

uppdaterade och man delar så här: 'Jag ska arbeta med årskurs 5 i genre' och så bara rasar det in [tips, vår anm]'' (Respondent 4). Förutom att omvärldsbevakning via sociala medier har hälften av respondenterna använt internet för att komma åt Skolverkets kompetensutvecklingsmoduler som *Läsljuset* som användes som kompetensutveckling på de respektive skolorna. Flera av respondenterna angav att de ofta omvärldsbevaka via sociala medier på sin fritid. Det nämndes även att de tog del av forskning inte bara inom biblioteksområdet utan även "forskning om inläring eller forskning om undervisning, forskning om metodik" (Respondent 1).

Förutom allt positivt som respondenterna upplevde att den digitala omvärldsbevakningen har fört med sig med sin tillgänglighet och snabbhet nämndes även mer negativa sidor. Flera av respondenterna talade om informationsstress på olika sätt. Mängden information som finns på nätet angående skolbibliotek upplevdes ha exploderat på senare år. Samtliga av de intervjuade påpekade det omöjliga i att koppla ett helhetsgrepp kring flödet och detta kunde enligt dem orsaka stress och en oro över att missa något viktigt. En annan typ av stress satte en av respondenterna ord på när hen beskrev den hög av artiklar och andra typer av texter som låg sparade för senare läsning och den stress som högen framkallade när den växte och växte. "Nä, nu får du sluta läsa för du måste bearbeta också!" (Respondent 6) blev den egna reaktionen på problemet. Respondenten menar att inflödet behövde stoppas för att kunna läsa det som redan var sparat för att se om det kunde användas till att konkret förändra verksamheten. Trots denna stress som ständigt var närvarande uppfattades alla respondenter som strukturerade och väl medvetna om vilka flöden de följde och var de drog sina gränser för att hålla informationsstressen i schack. Flera av dem talade om grupper på sociala medier som de hade slutat att följa och att de ibland skumläste vissa saker för att mer noga ta sig an annat.

6.2.3 Att omsätta omvärldsbevakningen

Alla de sex intervjuade skolbibliotekarierna omvärldsbevaka för att få stoff till sin undervisning. Den informationsinhämtning som ledde fram till de färdiga lektionsplaneringarna hämtades från den egna erfarenheten samt från en aktiv omvärldsbevakning där skolbibliotekarien inhämtade information från omgivande pedagoger respektive information från nätet eller andra textbaserade källor. Pedagogernas informationsbidrag kunde vara kunskap kring eleverna och gruppen, pedagogisk kunskap eller kunskap kring ämnesområdet som det arbetades med. Information från nätet eller andra textbaserade källor var olika digitala och fysiska läromedel, hemsidor, kurser/fortbildning och bloggar. Alla respondenter var överens om att inget läromedel eller lektionsupplägg som återfanns på nätet kunde användas rakt av utan allt var tvunget att bearbetas och anpassas för att passa eleverna och lektionssammanhanget.

Respondenterna omvärldsbevaka också för att förändra och förbättra skolbiblioteket och för att själva hålla sig uppdaterade. Respondent 2 tänker att det handlar om utveckling, "man läser om hur andra gör man läser forskning och man läser för sin egen, att kunna va längst fram på nå't vis". De två respondenter som vid intervjutillfällena inte hade något fungerande samarbete med pedagogerna ansåg båda att det var svårare att omsätta sin omvärldsbevakning i praktiken när verksamheten inte fungerade fullt ut. En av

dem hade sökt mycket information kring skolbibliotekariers yrkesroll då det saknades arbetsbeskrivning för tjänsten och rektor inte klart kunde uttrycka sina förväntningar. Det var svårt att få en entydig bild av vad som bör ingå i en skolbibliotekarietjänst, ansåg respondenten, som istället valde att omvärldsbevaka internt utifrån sin skola istället för att den vägen försöka få ihop en egen arbetsbeskrivning utifrån verksamhetens behov:

Och om det nu är så, att vi inte kan ha en kommunikation om det [arbetsbeskrivningen, vår anm.], då får det ta tid. Så får jag långsamt men säkert börja förstå hur olika strukturer i skolan funkar och läsa på lite och prata lite med folk och höra lite... Alltså på nåt sätt få en bild efter hand, men då tar det tid och då får det vara ok då, att det tar tid. (Respondent 5)

Utifrån den interna omvärldsbevakningen växte en arbetsbeskrivning sakta fram som undan för undan påverkade skolbiblioteksverksamheten.

Gemensamt för alla de sex intervjuade skolbibliotekarierna var att de på något sätt spred sina kunskaper vidare. Det kunde vara via föreläsningar, deltagande i referensgrupper, startandet av egen Facebookgrupp m.m. vilket innebar att deras omvärldsbevakning även hade ett utlopp som kunde nå andra människor och bidra till deras omvärldsbevakning och i förlängningen även förändringar av deras skolbiblioteksverksamheter.

6.3 Samarbete

6.3.1 Skolbibliotekarier och lärare

I det empiriska materialet framkom en tydlig gemensam syn på vilken typ av samarbete som önskades men en stor skillnad i hur det såg ut i de olika verksamheterna. Det alla respondenter strävade efter var att ha ett kontinuerligt ömsesidigt samarbete med lärarna på sina respektive skolor. Fyra av sex respondenter ansåg att de hade en hög grad av sådant samarbete även om några av dem gärna skulle sett att detta samarbete fördjupades ytterligare. Två av respondenterna upplevde att det på deras skolor rådde en obalans där lärarprofessionen inte såg eller räknade med bibliotekarieprofessionens relevans. En av dem kände sig ”professionellt utfrysad” (Respondent 5) och en ”exkluderad” (Respondent 4) och anledningen trodde de båda berodde på okunskap samt stress på grund av hög arbetsbelastning som i sin tur, trodde de, berodde på bristande ekonomiska resurser. Okunskapen kring skolbibliotekariens kompetens stötte en av respondenterna på under en workshop tillsammans med en grupp lärare:

Då hade vi nå'n sån workshop där jag sa: “Ja, men jag tänker på det här med informationssökning och källkritik och att det är viktigt att få in det” och så var det nå'n som bara: “Jaha, är det nåt du jobbar med?” och jag bara: “Ja!”. Då blir det ju bra att det tas upp och syns men samtidigt blir man lite frustrerad när det är så osynligt. (Respondent 5)

Bland respondenterna rådde en enighet om att de kontinuerliga träffarna på skolan var oerhört viktiga för att hålla sig à jour med vad som hände inom skolan och i skolvärlden. Hur respondenternas verklighet på de olika skolorna såg ut var dock inte lika enhetligt. Hälften av respondenterna ingick i ett arbetslag där de upplevde sig ha en jämställd roll med pedagogerna och hälften

av respondenterna ingick i grupper med ett mer övergripande ansvar för skolan såsom ledningsgrupper eller skolutvecklingsgrupper. Två av respondenterna var nya på sina respektive tjänster men visste att de skulle bli del av ett arbetslag längre fram. Den ena av de två var redan med i en ledningsgrupp medan den andre har bett om tillträde till en sådan grupp och väntade på svar i frågan. Till skillnad från de tre respondenter som hade en mer jämställd roll i arbetslagen på skolan, upplevde två av respondenterna att de trots att de tillhörde ett pedagogiskt arbetslag mer hade rollen som inbjudna gäster som fick ta del av det den pedagogiska personalen diskuterade än som fullvärdiga delaktiga medlemmar. De ansåg att det gjorde det kollegiala lärandet ensidigt, eller som respondent 5 uttrycker det: "När jag är på arbetslagsträff och så, så är ju allt fokus på vad lärarna gör och det är väldigt svårt att knö sig in i det". Respondent 4 har liknande erfarenhet: "Men de är inte så intresserade av biblioteket utan de... jag får mer vara med. Inbjuden men..." Det upplevdes finnas ett flöde in men inte ett flöde ut. Detta ansågs vara en stor brist av de två respondenterna som upplevde en stor frustration och en känsla av att inte vara sedda och tagna på allvar. Respondent 5 kände sig ensam "och ganska ovärderad, alltså man blir ju inte bemött som en jämlik kompetent person direkt, utan som nå'n allmän serviceperson som finns där i periferin som man inte behöver bry sig så mycket om, typ". De såg att de själva hade en kunskap, framför allt kring informationskompetens, som kunde vara till nytta för de andra i arbetslaget och i förlängningen även till nytta för eleverna men de upplevde inget intresse för denna kunskap hos de andra i arbetslaget. Båda respondenterna såg stress som en faktor bakom lärarnas ointresse men "det blir ändå helt omöjligt för mig att jobba vettigt i det" (Respondent 5). Trots negativa erfarenheter höll en av respondenten upp hoppet. Istället för att resignerat sätta sig ner och konstatera att lärarna inte vill samarbeta uttryckte hen att "precis som jag måste utgå från att alla elever är läsare så måste jag utgå ifrån att alla vill samarbeta men det handlar ju om att hitta formerna för hur samarbetet ska se ut" (Respondent 2). Respondenten hade precis bytt arbetslag och hoppades att detta skulle innebära en förändring till det positiva och att det nu skulle gå att hitta goda former för samarbete.

De flesta respondenter, även de med ett fungerande samarbete, uttryckte någon form av kamp för att uppnå ett fungerande samarbete med pedagogerna. Det talades om att det var bibliotekarien som hela tiden måste "bjuda upp till dans" och att bibliotekarien måste bygga upp ett förtroende som visade att de kunde bidra till elevernas lärande. Ett förtroende att inte bara bidra till enstaka "happenings" utan även till en grundläggande undervisning som var fast förankrad i läroplanen. En respondent uttryckte det som att man måste visa pedagogerna att man är en ledare som vill ta plats bredvid pedagogerna som en jämlik kraft och att "knepet nog är att man inte hävdar att vi är de enda som kan [digital kompetens, vår anm.] utan mer se till att jobba sig in i sammanhang, jobba ihop med lärarna som också jobbar med det." (Respondent 1). För att påvisa detta hade en av respondenterna, som var ganska ny på sin arbetsplats, som vana att tacka ja till så många samarbeten som möjligt även de som sträckte sig utanför klassrummet. Det kunde handla om deltagande i fortbildning tillsammans med pedagoger, detta för att skapa relationer där man får syn på varandras kompetenser vilket kan öppna upp för ett närmare samarbete. Respondenten ansåg att man som ny skolbibliotekarie kan ta på sig arbetsuppgifter som inte riktigt tillhör de vanliga skolbibliotekssysslorna för att "prestigelöst bara skapa relationer för att sen bygga på det" (Respondent 6). Att

en rektor lyfte fram skolbiblioteket och manade till samarbete räckte alltså inte utan bibliotekarierna var också tvungna att visa att de kunde bära upp det förtroendet och faktiskt vara en kraft i kampen att öka elevernas måloppfyllelse. Inte bara pedagoger lyftes fram som samarbetspartner. Skolhälsovården nämndes i två av intervjuerna. På en av skolorna önskade skolhälsovården böcker med olika teman till väntrummet. Böckerna byttes ut med jämna mellanrum vilket innebar kontinuerliga kontakter med skolbibliotekarien.

Alla de sex intervjuade bibliotekarierna ansåg även att rektorerna hade en avgörande roll i arbetet att få skolbiblioteken välintegrerade i verksamheten och därigenom underlätta och stödja samarbete mellan skolbibliotekarien och andra professioner. De två respondenter som hade en lärarutbildning utöver sin bibliotekarieutbildning, var båda väldigt drivande i sitt biblioteksarbete, båda var öppna för samarbete och var relativt nyanställda på sina arbetsplatser. Trots dessa likheter fanns stora olikheter i deras vardag. Den ena hade en rektor som hade visioner för biblioteket och som hade kunskap om vad ett modernt skolbibliotek kan bidra med vilket gav respondenten ett högt förtroende och en öppen dörr från pedagogerna redan från start. Den andra hade en rektor som inte besatt denna kunskap och som inte hade några större visioner för biblioteket vilket gjorde utgångsläget tuffare och den egna kampen svårare för att uppnå samma förtroende som den första respondenten fick från början.

Trots olikheter i hur samarbetet såg ut på de olika skolorna så fanns en enighet i synen att samarbete var viktigt på olika nivåer. Den var viktig för enskilda lektioner och projekt, för övergripande planering av skolverksamheten, för olika typer av utvecklingsarbete inom skolan som fortbildning för personalen, samt för det nationella skolbiblioteksarbetet då respondenterna bidrog med sina kunskaper via Facebook, föreläsningar, deltagande i referens- och nätverksträffar m.m.

6.3.2 Samarbete mellan skolbibliotekarier

Förutom samarbete inom den egna skolan nämndes även samarbete mellan skolbibliotekarier i den lokala, kommunala biblioteksorganisationen. Det alla respondenter strävade efter var att ha ett kontinuerligt ömsesidigt samarbete inom den egna professionen. De flesta/alla respondenter uttryckte värdet av att få kollegialt stöd i olika frågor, att kunna dela erfarenheter från den egna verksamheten samt dela med sig av information som hittades vid den individuella omvärldsbevakningen. Tre av respondenterna träffade andra skolbibliotekarier i området en gång per termin men de skulle alla gärna se tätare träffar. En av dem planerade att själv ta tag i frågan och starta en träff för skolbibliotekarier i närområdet och en startade en Facebookgrupp för skolbibliotekarier i sin del av staden för att komplettera de fysiska träffarna. Tyvärr var aktiviteten låg i gruppen vilket gjorde att den inte helt uppfyllde sitt syfte vilket respondenten beklagade. Även på nationell nivå skedde samarbeten, då främst via sociala medier, konferenser, kurser och olika nätverksträffar. Facebook var den vanligaste mötesplatsen för möten med andra skolbibliotekarier. Sociala medier överhuvudtaget var viktiga för att möta andra bibliotekarier i ett slags nätverk där man kunde utbyta idéer och tankar med varandra, allt från forskning till konkreta lektionsförslag. Exempel på Facebook-grupper som följdes var *Skolbibliotekssamtal*, *Bibliotek i skolan*

samt *Läspeppen*. De sociala medierna blev som en digital motsvarighet till de fysiska träffarna på det lokala planet med den skillnaden att dessa nätverk var nationella i sin struktur och inte tidsbundna på samma sätt som de fysiska träffarna då inlägg kunde skrivas och läsas vilken tid på dygnet som helst.

7 Analys

7.1 Omvärldsbevakning

I studien av sex skolbibliotekariers omvärldsbevakning och samarbete har vi sett att respondenterna bevakar förändringar i omvärlden som digitaliseringen, språkutveckling och kultur, läsfrämjande, professionsfrågor, pedagogiska frågor och andra frågor med anknytning till skolkontexten. Dessa områden knyter an både till det som förknippas med skolbibliotek traditionellt sett som språkutveckling, läsfrämjande och som verktyg för elevernas självständiga lärande (Limberg & Lundh, 2013; Gärdén, 2017) men också med digitala kompetenser som informationssökning och källkritik som blivit mer aktuella de senaste åren (Skolinspektionen, 2018). Men skolbibliotekarierna bevakar också frågor som kan knytas till den egna professionella utvecklingen som professionsfrågor och pedagogiska frågor. I sin omvärldsbevakning söker de och finner också konkreta tips och idéer till sin användarundervisning. Omvärldsbevakningen har en tydlig koppling till respondenternas praktik. De intervjuade har tydliga områden, mer specifika frågor och en mer allmän grundbevakning som kan kopplas till den egna praktiken. När de rör sig på sociala medier, följer länkar och sparar information scannar de omvärlden. Redan där påbörjas en värdering och tolkning av vad som är viktigt och relevant. I nästa steg använder de informationen i praktiken och då sker ett lärande. Skolbibliotekarierna uttrycker också att deras omvärldsbevakning är individuell men när man ser på den utifrån så kan man tolka den som både en individuell process och en process inom organisationen där scanning, tolkning och lärande ingår på båda dessa nivåer (Choo, 2002).

Respondenterna omvärldsbevakar internt på den lokala skolan genom att i möten och samtal med lärare inhämta information om arbetsområden och klasser. Utifrån varje respondents interna omvärldsbevakning kan sedan en lokal biblioteksverksamhet byggas utifrån möjligheterna på varje skola. Mötena och samtalen med lärarna är här nödvändiga för att överhuvudtaget kunna få till stånd en verksamhet. Det här blir en form av lokala lösningar som stämmer helt överens med det som Lundh och Limberg (2013) skriver. Eftersom styrdokumentet inte är så specifika lämnar de ”stort utrymme för lokala lösningar och arbetssätt” vilket innebär att utvecklingen av skolbiblioteket ges stort utrymme på lokal nivå (Lundh & Limberg, 2013, s. 47–48). Respondenternas beskrivning av sin omvärldsbevakning tyder på att de lägger stor vikt vid just den interna omvärldsbevakningen där samarbetet med lärarna är viktigt för att kunna planera och genomföra relevant skolbiblioteksverksamhet på respektive skola. Gärdén (2017, s. 89) lyfter liksom respondenterna fram att samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier är en viktig del av verksamheten. Skolbibliotekariernas externa omvärldsbevakning håller dem à jour med frågor av en mer övergripande karaktär, t.ex. digitaliseringen, som inte enbart är knutna till den lokala

kontexten. Respondenterna i vår undersökning hade varierande erfarenheter när det gällde arbetet med att stötta elevernas utveckling av kompetenser med anknytning till den digitala utvecklingen. Flertalet respondenter arbetade tillsammans med lärarna för att utveckla dessa förmågor hos eleverna. De andra ansåg att framför allt okunskap hos lärarna om bibliotekariers kompetens, stressade lärare, okunskap om skolbibliotekets funktion hos lärare och rektorer och rektors oförmåga att visa på bibliotekets betydelse och hur det kan användas bidrog till att det var svårt för skolbibliotekarierna att nå fram i denna fråga. Detta stämmer med tidigare forskning som beskriver lärarnas ibland bristande kunskaper om bibliotekariers kompetens i frågan (Gärdén, 2017, s. 89).

Respondenterna ser förändringar som naturliga och som utgångspunkt för anpassningar av biblioteket till skolverksamheten. De nämner ingen frustration över förändringar i omvärlden. Istället visar de på vilja, lust och kunskap att anpassa verksamheten efter nya krav och förutsättningar för skolbiblioteket och detta är enligt Abbot (1998) ett tecken på professionalitet. Frustration uttrycker de snarare gällande den tröghet som finns i den lokala organisationen när man ska genomföra förändringar. Abbot (1998) skriver också att förändringar i omvärlden påverkar och utmanar professioner, deras kunskapsområden och identitet och digitaliseringen är exempel på en sådan förändring menar respondenterna. För dem verkar de förändringar som har med den digitala utvecklingen att göra redan vara ett faktum som de har anpassat sig efter i såväl sin kunskapsbas som hur de upplever sin skolbibliotekarie-identitet. De upplever sig som kompetenta i undervisningssituationer i MIK och i hanteringen av många digitala redskap som de utökar efterhand. De utforskar nya verktyg genom formell utbildning men också genom att pröva sig fram på egen hand både i och utanför undervisningssituationer.

De intervjuade skolbibliotekarierna pratade mycket om sin användning av sociala medier och interaktionen med lärare för att bevaka förändringar och inhämta information som de kan använda i arbetet med skolbiblioteksverksamheten. Säljö (2013) beskriver de redskap som människor använder för att lösa problem och förenkla aktiviteter med som medierande redskap. De viktigaste medierande redskapen för skolbibliotekarierna i sin omvärldsbevakning var sociala medier och lärare men också andra verktyg såsom bloggar, hemsidor, digitala vetenskapliga artiklar, andra skolbibliotekarier och professionella man träffar via konferenser, nätverksträffar och mässor. De aktörer och nätverk i skolbibliotekspraktiken som vuxit sig starkare i och med utvecklandet av sociala medier är de som uppstått i och via dessa medier skriver Lundh och Limberg (2013, s. 56) och det syns tydligt i vårt empiriska material där respondenterna lägger stor vikt vid aktörer och nätverk i olika sociala medier. Sundin (2001, s. 5) menar att databaser, tidskrifter, andra texter samt olika teorier kan anses vara de medierande redskap som gör att bibliotekarier får tillgång till nödvändig information för utveckling. Den ovan nämnda informationen som man får genom olika medierande redskap kan sägas representera olika kategorier av resurser: mänskliga resurser, textresurser och elektroniska resurser (Choo, 2002). Alla dessa tre kategorier kan vi se representerade i det empiriska materialet.

Skolbibliotekarierna ingår i digitala och fysiska nätverk inom den egna professionen och några av dem ingår också i arbetslag med lärarprofessionen på den lokala skolan. Några av dessa nätverk och arbetslag var mer permanenta och varaktiga över tid och några mer tillfälliga. Det fanns alltså både en regelbundenhet i utbytet och inhämtandet av information och en mer spontan och oregelbundenhet i utbytet. Nätverken var lokala, regionala och nationella. I nätverken och i arbetslagen ställer skolbibliotekarierna frågor, söker information, bevakar frågor och områden, deltar i diskussioner och samtal, delar med sig av egen kunskap och svarar på andras frågor. Dessa nätverk, arbetslag och de människor som deltar däri bidrar till en informationsekologi (Choo, 2002) där informationsresurser inte existerar isolerat utan processar informationen innan de sänder den vidare.

Scanning bidrar till att praktiken anpassas. Själva organisationen blir mer effektiv genom att individen lärt något nytt och kan på så sätt förbättra praktiken och därigenom organisationen. Majoriteten av respondenterna arbetar på skolor där skolbibliotekets roll är tydlig och kopplad till både läsning och MIK. I vissa fall anpassar skolbibliotekarien skolbibliotekspraktiken s.k. single-loop learning (Choo, 2002; Säljö, 2013) efter de uppenbara behov som finns men organisationen i sin helhet berörs inte. Om skolbibliotekariernas omvärldsbevakning skulle få en mer genomgripande betydelse för skolorganisationen behöver organisationen förändra sina normer och värderingar kring skolbibliotek, en s.k. double-loop (Choo, 2002; Säljö, 2013).

I studien av sex skolbibliotekariers omvärldsbevakning har vi sett hur förändringar som hänger ihop med digitaliseringen skapar incitament för att förändra praktiken. Genom omvärldsbevakning kan skolbibliotekarierna följa förändringar som hänger ihop med digitaliseringen och anpassa praktiken till viss del beroende på de lokala förutsättningarna. På de två skolor där skolbibliotekarien omvärldsbevakar i stort sett samma frågor som övriga respondenter men där skolbiblioteket inte är integrerat i skolans verksamhet påverkar inte skolbibliotekariernas individuella omvärldsbevakning praktiken i samma utsträckning. Här skulle skolorganisationen och skolledningen behöva förändra sina värderingar, normer och förgivettaganden om skolbiblioteket, en s.k. double-loop, för att omvärldsbevakningen ska kunna få någon praktisk betydelse.

7.2 Samarbete och konkurrens

I studien av sex skolbibliotekariers omvärldsbevakning och samarbete med andra professioner har vi sett att respondenterna värderar samarbete med andra professioner högt och ser andra professionella som källor till information och samarbetspartners för skolbibliotekets utveckling. Detta stöds av Choo (2002) som säger att de flesta studier visar att mänskliga resurser föredras av majoriteten av människor eftersom de just bidrar med information "från insidan". Mer än hälften av respondenterna anser sig ha en hög grad av samarbete som de önskar fördjupa ytterligare. Det verkar som att respondenterna har en medvetenhet om den betydelsen som samarbetet med lärarprofessionen har. Att ett starkt samarbete mellan en kvalificerad bibliotekarie och lärare gynnar elevernas lärande är tydlig även i forskningen (Gärdén, 2017, s. 15–16). Men de intervjuade skolbibliotekarierna uttrycker också att det finns en slags kamp om att få utrymme och inflytande i

skolkontexten i förhållande till lärarna. I en kunskapsöversikt skriven av Limberg (2002) uttrycker lärarna tveksamhet kring att låta bibliotekarien vara med i planeringsarbetet, dels på grund av tidsbrist men dels på grund av att lärare och bibliotekarier har olika utgångspunkter och verksamhetssystem vilket kan påverka och försvåra samarbetet. Det framkom även i denna studie att bristen på gemensam arbetstid samt en osäkerhet om vilka inbördes roller som bibliotekarien och läraren ska ha i arbetet var hinder för ett gott samarbete. Respondenter nämner att regelbundet deltagande på arbetslagsmöten är det som ligger till grund för ett bra samarbete under förutsättning att de får vara med på lika villkor. Vad gäller lärares och bibliotekariers olika utgångspunkter och verksamhetssystem som kan försvåra samarbetet (Limberg, 2002, s. 82) så tolkar vi att de respondenter som har en bra dialog med lärarprofessionen och ett fungerande skolbibliotek även ser skola och skolbibliotek som del av samma verksamhetssystem. De upplever alltså inte de problem som Limberg beskriver. De respondenter som inte har en bra dialog med lärarprofessionen, ett samarbete som inte fungerar tillfredsställande samt ett skolbibliotek som inte var integrerat i verksamheten ansåg att det var två olika verksamhetssystem.

Skolbibliotekarierna på de välfungerande skolbiblioteken deltog i planeringen av undervisningen på olika sätt och genomförde oftast en del av undervisningen inom ett större tema eller område som lärare och skolbibliotekarier planerat tillsammans. Francke och Gärdén (2013) skriver att samverkan mellan bibliotekarier och lärare är en förutsättning för att användarundervisningen ska nå målet och då behöver dessa professioner tillsammans ha djupa kunskaper om lärande, samspel, elevers förutsättningar och behov liksom kunskaper inom MIK (s. 182). Även Limberg (2002) är inne på att lärarna och skolbibliotekarierna har kompletterande kunskaper men som också behöver användas i en kontext där man har en samsyn på kunskaper, mål och metoder. När skolbibliotekarier utvidgar sitt kompetensområde med pedagogik och kunskaper om metoder och undervisning delar och närmar man sig lärarnas kompetens. Alla de fem områden som Montiel-Overall såg i sitt empiriska material som viktiga för att få ett välfungerande samarbete fungerar väl på de här skolorna vilket har gett resultat inte bara för samarbetet utan också för att få ett välintegrerat skolbibliotek (Montiel-Overall, 2008, 6.2.-6.6.)

De respondenter som är med i en lednings- eller utvecklingsgrupp på sina respektive skolor värderar detta högt och de som inte är med har en önskan om att få vara det. Förutsättningar att utveckla praktiken utifrån förändringar i omvärlden hänger ihop med den status och roll som skolbiblioteket ges. Att som skolbibliotekarie vara med i en lednings- eller utvecklingsgrupp på skolan är exempel på att rektorn lyfter vikten av skolbiblioteket vilket påverkar skolbibliotekariens status och på så sätt får skolbibliotekarien ett bättre utgångsläge för att omsätta omvärldsbevakningen i praktiken i samarbete med andra professioner. Dessa två tema: vikten av samarbete mellan lärare och skolbibliotekarier samt vikten av att skolbibliotekarier har stöd av skolledningen finns både i Gärdén (2017), Limberg (2002) och i Montiel-Overalls forskning (2008).

Samtliga respondenter värderar också samarbetet inom den egna professionen högt. Här kan de utbyta tankar, information och erfarenheter med personer som

de delar kunskapsbakgrund, arbetsuppgifter och professionellt språk med. Då kan de gemensamt ta del av, diskutera och producera kunskap till professionens kunskapsbas som Säljö skriver om (2015).

8 Diskussion

Ur Nolins (2008) professionsteori hämtas begreppen: livslångt lärande, samarbete, *the competition problem*, *the status problem* och *the paradigm problem* för att skriva fram en förståelse av respondenternas beskrivning av deras omvärldsbevakning och samarbete ur ett professionsteoretiskt perspektiv.

8.1 Omvärldsbevakning som en del av det livslånga lärandet

De respondenter som vi efter ett målinriktat urval valde att intervjua har på olika sätt utmärkt sig på ett positivt sätt i den svenska skolbibliotekspraktiken. Vi upptäckte att de alla hade en mycket medveten, regelbunden och framåtsyftande omvärldsbevakning. I våra intervjuer ingick inte frågan om hur en omvärldsbevakning byggts upp eller växt fram men det framkommer i studien att de fyra respondenter som arbetat 15–20 år i yrket har förändrat sin omvärldsbevakning genom åren, bl.a. på grund av den digitala utvecklingen och framväxten av sociala medier. Omvärldsbevakning är för respondenterna ett sätt att förhålla sig till förändringar. Förändringarna ses inte av respondenterna i studien som ett hot utan som förändringar som behöver bemötas, hanteras och utvecklas praktiker kring. Omvärldsbevakningen blir således ett led i det kontinuerliga arbetet med en praktik som ständigt behöver förändras och anpassas.

En av Nolins (2008) huvudsakliga lösningar till de problem som professioner har enligt honom är det livslånga lärandet. Han syftar då på olika sorters lärande: akademiskt, mellan professioner och lärande i praktiken. Omvärldsbevakningen kan ses som en väsentlig del av de sex skolbibliotekariernas livslånga lärande utifrån dessa tre olika läranden och en medveten del av deras informationspraktik som hjälper dem att anpassa skolbiblioteket till förändringar i omvärlden precis som Abbot (1998) skriver om. Genom omvärldsbevakning bevakar de förändringar i omvärlden, får relevant och viktig information för att kunna planera verksamheten och utveckla den. De tar del av akademisk kunskap inom B&I-fältet men också forskning om inläring, undervisning och metodik. De deltar i och bidrar till den digitala informations-ekologin angående skolbibliotek genom främst sociala medier. När de omvärldsbevakar blir de varse förändringar. Genom ytterligare omvärldsbevakning skaffar de sig information som de bearbetar och använder i den praktiska skolbiblioteksverksamheten. De skapar ny kunskap som också blir en del av skolorganisationens kunskap. Denna process i omvärldsbevakningen är ett lärande på ett individuellt plan men som också utvecklar professionen genom att skolbibliotekarierna delar med sig inom professionen t.ex. via sociala medier men också på andra sätt. Med detta som bakgrund vill vi påstå att omvärldsbevakningen för skolbibliotekarierna har en funktion i det livslånga lärandet vilket Nolin lyfter fram som viktigt för professioners utveckling. Detta lyfter han både i sin definition av vad en

profession är och som en del av lösningen på de problem som han identifierat för professioner. Omvärldsbevakning bidrar alltså till att göra skolbibliotekarier trovärdiga och relevanta i det moderna skolbiblioteket eftersom den bidrar till att skolbibliotekarier kan göra anpassningar efter förändringar i såväl den externa som interna omvärlden. Omvärldsbevakningen bidrar som en del av det livslånga lärandet till att anpassa praktiken till de behov som finns och på så vis förändras och utvecklas det professionella fältet. Uteblivet samarbete och samverkan med pedagoger innebär att den lokala omvärldsbevakningen försvåras och att relevant information från skolorganisationen inte når skolbibliotekarien. Detta i sin tur innebär att skolbibliotekarien ej kan anpassa och utveckla verksamheten till de behov som finns. Det är svårt att omsätta omvärldsbevakningen i praktiken när samarbete och möjlighet till inflytande är litet eller inte finns alls. Nolin (2008) anser att professioner framöver skulle vinna på samarbete och ett kunskapsutbyte över professionsgränserna och att det livslånga lärandet är en del av det som definierar professioner.

Med hjälp av medierande redskap bevakar skolbibliotekarierna sin interna omvärld liksom den externa. Framför allt sociala medier men även andra digitala informationskällor är viktiga redskap i omvärldsbevakningen. De ingår i en informationsekologi där de digitala verktygen institutionaliseras dvs. används och byggs upp på varaktiga sätt för att kommunicera och som blir en del av uppbyggnaden av kunskaper och färdigheter som används inom biblioteksprofessionen men som specifikt riktar sig till skolbibliotekarie. Detta kan kopplas till Nolins (2008) tankar om att professionella ska vara involverade i "det intellektuella bevarandet" som en del av professioners utveckling. Internet fungerar som ett externt minnessystem där enorma mängder information som rör skolbibliotek lagras och bildar en gemensam kunskapsbank. Respondenterna betonar vikten av möten och samtal med lärare för att kunna bevaka och få information om elever, undervisning och på så sätt kunna anpassa skolbibliotekspraktiken och verksamheten lokalt. Den individuella omvärldsbevakningen och vad skolbibliotekarier lär sig i den individuella processen kan sedan användas för lärande i skolorganisationen. Även skolbibliotekarier som kollektivt lär sig genom att ingå i nätverk med andra skolbibliotekarier framför allt genom sociala medier som fungerar både som informationskanal inåt till den enskilda skolbibliotekarien men även utåt när den enskilde delar med sig av sina kunskaper till de övriga vilket innebär att frågor ställs och får svar, länkar förmedlas och kunskap utbyts.

Samarbete är en del av den inre omvärldsbevakningen som är nödvändig för skolbibliotekarier för att kunna omsätta den i praktisk verksamhet. De av respondenterna som upplevde brister i samarbetet försökte hitta olika vägar på egen hand för att hitta fram till grupper och personer på skolan. De försökte knyta personliga kontakter, skapa kontaktytor genom att få till stånd både formella och mer informella möten. De respondenter som uttrycker brist på samarbete, okunskapen om skolbibliotekets funktion och skolbibliotekariers kompetens hos annan skolpersonal, ensidig kommunikation där bara lärares perspektiv kommuniceras samt att de ständigt måste bevisa sin kompetens och relevans för lärarna upplever frustration över situationen samtidigt som de förklarar den med faktorer som stress och brist på tid från lärarnas sida.

8.2 Samarbete mellan professioner

Nolin (2008) och Abbot (1998) menar båda att det finns en inbyggd konkurrens mellan professioner. Det handlar i grunden om vem som ska ha monopol över ett kunskapsområde. I vår studie ser vi att det finns en konkurrenssituation mellan lärare och skolbibliotekarier, kanske främst när det gäller undervisning inom MIK. Undervisning är lärarnas professionella område medan MIK området är bibliotekariernas kunskapsområde. Nolin (2008) benämner denna konkurrens där professioner vill uppnå monopol och kontroll över kunskapsområden som *the competition problem*. På de skolor i studien som hade ett väl integrerat skolbibliotek och som hade en insatt och kunnig rektor vad gäller skolbibliotekens roll i skolan, där kompletterade skolbibliotekarier och lärare varandra. Skolbibliotekarierna var på dessa skolor med i en styrgrupp eller ledningsgrupp vilket lyfte upp bibliotekarierna som en professionell grupp och gav dem reellt inflytande över skolans verksamhet. Deltagande i dessa grupper verkar vara avgörande för om skolbibliotekarierna ska kunna omsätta omvärldsbevakningen i praktiken. Respondenterna på dessa skolor hade status och behövde inte bevisa eller kämpa för ett utrymme. De upplevde alltså inte det problem som Nolin benämner *the status problem* och som handlar om status i förhållande till andra professioner. Det var snarare så att professionernas olika perspektiv berikade och skapade fler möjligheter. Nolin menar att olika perspektiv, dvs. att man under sin utbildning skolas i ett särskilt paradigm som gäller för den egna professionen, kan försvåra samarbetet med de som har andra perspektiv vilket han benämner *the paradigm problem*. Men han säger också att samarbete med andra professioner, kunskapsutbyte, skulle öka kvaliteten på det egna arbetet dvs. att när man arbetar utifrån olika perspektiv kan det berika verksamheten. De skolbibliotekarier som samarbetar med lärare som en del av sin omvärldsbevakning, som planerar verksamhet tillsammans och genomför den inom ett gemensamt område verkar komplettera varandra genom sina olika perspektiv. De skilda perspektiven utgör då inget hinder för samarbete utan kompletterar varandra.

I intervjuerna framkommer utöver fungerande samarbete även brist på samarbete. På de två skolor där samarbetet inte är utvecklat är det lärare som grupp som har tolkningsföreträde eftersom skolans grundläggande arbete handlar om undervisning och de har utbildning inom det. Denna grupp är dessutom i båda fallen i majoritet gentemot en ensam skolbibliotekarie vilket skapar ett skevt maktförhållande där skolbibliotekarien kan upplevas som okunnig och irrelevant av den dominerande gruppen som får ett tolkningsföreträde. Detta kan man tolka som att det både finns ett *competition problem* och ett *status problem* som präglar hur praktiken formas. De intervjuade skolbibliotekariernas inställning är att samarbete med lärare och annan skolpersonal är fullständigt nödvändigt för att kunna bedriva skolbiblioteksverksamhet vilket även stöds av tidigare forskning (t.ex. Francke & Gärdén, 2013; Gärdén, 2017; Limberg, 2002; Montiel-Overall, 2008).

8.3 Slutsatser

Att anpassa sig till förändringar är den utmaning som skolbibliotekarier ständigt står inför. Omvärldsbevakning innefattande scanning, tolkning och lärande är en del av det livslånga lärandet och kan enligt denna studie vara en

strategi tillsammans med samarbete med lärarprofessionen för att stärka, utveckla och förändra skolbibliotekariernas kunskapsområde. Vi kan i vår studie av skolbibliotekariers omvärldsbevakning och samarbete med lärarprofessionen se att dessa företeelser är beroende av varandra. Graden av samarbete mellan biblioteksprofession och lärarprofession har betydelse för om omvärldsbevakningen ska få möjlighet att förändra skolbiblioteket så det blir en relevant del av skolan eller inte. Vi kan också se att det professionsteoretiska perspektivet lyfter fram och förklarar de problem, svårigheter men också möjligheter som uppstår när olika professioner samarbetar. Vår studie bidrar till forskning om professionellas informationsbehov i en kontext där olika professioner möts med sina olika intressen, status och identiteter, precis som Sundin och Hedman eftersökte (2005). Studien bidrar också till skolbiblioteksforskningen eftersom det är i den kontexten studien är utförd och det inte finns många svenska undersökningar i detta ämne. I vår studie har vi fått syn på omvärldsbevakningens olika redskap och dess anknytning till nätverk och möten med människor vilket vi hoppas kan vara till praktisk nytta för skolbibliotekarier i hur de kan utforma sin egen omvärldsbevakning och samarbete med lärarprofessionen för att behålla den professionella relevansen.

8.4 Förslag till vidare forskning

Det skulle vara intressant att följa upp denna studie med att undersöka flöden på sociala medier som Facebook och Twitter i för skolbibliotekarier relevanta grupper. Det skulle vara relevant att studera vilka konkreta frågor som diskuteras, vilka ämnesområden som är mest frekventa i flödet och vilka diskurser man kan finna för att se vad det är skolbibliotekarierna upplever som relevanta frågor att diskutera, bevaka och utveckla.

Ett annat relevant och intressant område att studera är hur den kommunala biblioteksorganisationen respektive skolorganisationen planerar och organiserar utvecklingen av skolbiblioteksverksamheten. Vilka tankar och strategier har grundskolechefer, bibliotekschefer samt rektorer för utvecklingen av skolbiblioteken i och med förändringarna i Lgr 11? För att få svar på den frågan skulle intervjuer med grundskolechefer, bibliotekschefer och rektorer kunna genomföras för att få syn på attityder och strategier och dess betydelse för skolbibliotekets utveckling ur ett lokalt perspektiv.

Källförteckning

Abbot, A. (1998). Professionalism and the Future of Librarianship. *Library Trends*, 46(3), 430–443. Hämtad från https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/8161/librarytrendsv46i3c_opt.pdf?sequence=1

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2. uppl.). Stockholm: Liber.

Case, D.O. (2007). *Looking for Information. A survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior* (2. uppl.). Amsterdam: Elsevier/Academic Press.

Choo, C.W. (2002). *Information Management for the Intelligent Organization. The Art of Scanning the Environment* (3. uppl.). Medford, New Jersey: Information Today.

DIK. (2013). *Vad är ett skolbibliotek?*. Hämtad från dik2.workcopy.net/media/1774/skolbibliotek_2013

Francke, H. & Gärdén, C. (2013). Forskning om informationskompetens i skolsammanhang. I L. Limberg & A. H. Lundh (Red.), *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap: en forskningsantologi* (s. 142–203). Lund: Författarna och BTJ Förlag/BTJ Sverige AB.

Gärdén, C. (2013). Skolbiblioteksforskning och skolbibliotekspraktik. I L. Limberg & A. H. Lundh (Red.), *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap: en forskningsantologi* (s. 71–110). Lund: Författarna och BTJ Förlag/BTJ Sverige AB.

Gärdén, C. (2017). *Skolbibliotekets roll för elevers lärande. En forsknings- och kunskapsöversikt år 2010–2015*. Stockholm: Kungliga biblioteket.

Hedman, J., Lundh, A., Sundin, O. (2009). Att lära informationssökning för yrkeslivet: om bibliotekarier, lärare och sjuksköterskor. I J. Hedman & A. Lundh (Red.), *Informationskompetenser. Om lärande i informationspraktiker och informationssökning i lärandepraktiker* (s.133–158). Stockholm: Carlssons.

Limberg, L. (2002). *Skolbibliotekets pedagogiska roll: en kunskapsöversikt*. Stockholm: Statens skolverk.

Limberg, L. & Lundh, A. H. (2013). Vad kännetecknar ett skolbibliotek?. I L. Limberg & A. H. Lundh (Red.), *Skolbibliotekets roller i förändrade landskap: en forskningsantologi* (s. 9–42). Lund: Författarna och BTJ Förlag/BTJ Sverige AB.

Lundh, A. H. & Limberg, L. (2013). Det svenska skolbibliotekslandskapet: Styrning, institutioner och intresser. I L. Limberg & A. H. Lundh (Red.),

Skolbibliotekets roller i förändrade landskap: en forskningsantologi (s. 43–70). Lund: Författarna och BTJ Förlag/BTJ Sverige AB.

Montiel-Overall, P. (2008). Teacher and librarian collaboration: a qualitative study. *Library & Information Science Research*, Vol. 30 (2). Hämtad från https://ac-els-cdn-com.lib.costello.pub.lb.se/S074081880800011X/1-s2.0-S074081880800011X-main.pdf?_tid=f831a2c8-e6fe-11e7-b916-00000aab0f6c&acdnat=1513937022_b4045f369c5870c4745262813abd518a

Nolin, J. (2008). *In search of a new theory of professions*. Borås: Högskolan i Borås. Hämtad från https://www.academia.edu/1954331/In_search_of_a_new_theory_of_professions

Proposition 2009/10:165. *Den nya skollagen - för kunskap, valfrihet och trygghet*. Stockholm. Utbildningsdepartementet. Hämtad från <http://www.regeringen.se/contentassets/c507a849c3fa4173b7d03df20bad2b59/den-nya-skollagen---for-kunskap-valfrihet-och-trygghet-hela-dokumentet-prop.-20092010165>

Regeringen. (2017). *Stärkt digital kompetens i läroplaner och kursplaner*. Hämtad från Regeringens webbplats: <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/03/starkt-digital-kompetens-i-laroplaner-och-kursplaner/>

SFS 1996:1596. *Bibliotekslag*. Kulturdepartementet. Hämtad från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-19961596_sfs-1996-1596

SFS 2003:460. *Lag om etikprovning av forskning som avser människor*. Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2003460-om-etikprovning-av-forskning-som_sfs-2003-460

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet. Hämtad från http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Stockholm. Kulturdepartementet. Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801

Skolinspektionen. (2011). *Skolbibliotek*. (Informationsblad). Hämtad från Skolinspektionens webbplats: <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/0-si/04-rad-och-vagledning/stallningstaganden/infoblod-skolbibliotek.pdf>

Skolinspektionen. (2018). *Skolbibliotek*. Hämtad 2018-02-16 från Skolinspektionens webbplats: <https://www.skolinspektionen.se/skolbibliotek>

Skolverket. (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2018). *Tydligare om digital kompetens i läroplaner, kursplaner och ämnesplaner*. Hämtad 2018-02-18 från Skolverkets webbplats: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/itiskolan/styrdokument>

Stakston, B. (2017). Från sagor till cyberpunk. Mediers utveckling och medborgarnas utbildningsbehov. I Fichtelius, E. Enarson, E & Hansson, K. Klein, J. Persson, C. (Red.), *Den femte statsmakten: Bibliotekens roll för demokrati, utbildning, tillgänglighet och digitalisering* (s. 19–65). Stockholm: Kungliga biblioteket, Nationell biblioteksstrategi.

Statistiska centralbyrån. (2016). *Levnadsförhållanden - it bland individer*. Hämtad från Statistiska Centralbyråns webbplats: http://www.scb.se/Statistik/_Publikationer/LE0108_2016A01_BR_00_IT01BR1601.PDF

Sundin, O. (2001, april). *Professionell kunskapsutveckling i yrkespraktiken*. Anförande presenterat vid Mötesplats inför framtiden, Borås. Hämtad från <http://docplayer.se/43568477-Motesplats-infor-framtiden-boras-april-olof-sundin-bibliotekshogskolan.html>

Sundin, O. & Hedman, J. (2005). Professions and Occupational Identities. I K.E. Fisher, S. Erdelez & L. McKechnie (Red.), *Theories of Information Behavior* (s. 293–297). Medford, New Jersey: Information Today.

Sundin, O. & Rivano Eckerdal, J. (2014). Inledning: Från informationskompetens till medie- och informationskunnighet. I J. Rivano Eckerdal & O. Sundin (Red.), *Medie- & informationskunnighet - en forskningsantologi*. (s. 9–25). Stockholm: Svensk Biblioteksförning.

Svensk Biblioteksförning. (2008). *Bibliotekarien och professionen- en forskningsöversikt*. Hämtad från Svensk Biblioteksförnings webbplats: <http://www.biblioteksforeningen.se/wp-content/uploads/2017/01/bibliotekarien-och-professionen.pdf>

Säljö, R. (2013). *Lärande och kulturella redskap: om lärprocesser och det kollektiva minnet*. (3. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Säljö, R. (2015). *Lärande: en introduktion till perspektiv och metaforer*. Malmö: Gleerups

Utbildningsdepartementet (1994a). *Kursplaner för grundskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Utbildningsdepartementet (1994b). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna: Lpo 94: Lpf 94*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Van Dijk, J. (2013). *The culture of connectivity: a critical history of social media*. New York: Oxford University Press.

Wildemuth, B.M. (2009). *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited.

Åblad, L. (2011). Sociala nätverk i en digital värld. I M. Nilsson (Red.), *Sociala? Medier? En antologi om en ny tid* (s. 11–20). Malmö: Manifesto.

Opublicerade källor

Ljudupptagning intervjuer

Informant 1 2017-10-16 54 min
Informant 2 2017-10-17 41 min
Informant 3 2017-10-26 35 min
Informant 4 2017-10-18 1 tim: 11 min
Informant 5 2017-10-23 1 tim: 12 min
Informant 6 2017-10-27 44 min

Alla förtecknade ljudfiler finns i författarnas ägo.

Transkriptioner av samtliga ljudupptagningar finns i författarnas ägo.

Bilaga 1. Följebrev till informanter

2017-10-02

Hej!

Vi heter Maria Baric och Lotta Nilsson och vi går sista terminen på Biblioteks- och informationsvetenskapliga programmet vid Borås Högskola. Vi är utbildade grundskollärare och parallellt med våra studier har vi arbetat i våra respektive skolors bibliotek och med undervisning. Under utbildningens gång har vi fått kunskap och ökad förståelse för den roll som skolan och skolbibliotek tillsammans kan komma att betyda för elevers kunskaper. Denna hösttermin skriver vi vår kandidatuppsats tillsammans. Vi har valt att skriva om skolbibliotekariers informationspraktik och omvärldsbevakning.

Ett särskilt intresse har vi för skolans digitalisering och dess användarundervisning men även för hur mer genomgripande förändringar i omvärlden kan påverka utbildning, undervisning och skolbibliotek.

Intervjun kommer att ta ca 1 timme och den kommer att spelas in. Det är endast vi två studenter och eventuellt handledarna, examinatorn och opponenter som kommer ta del av intervjumaterialet i sin helhet och i uppsatsen kommer alla intervjudeltagare att vara avidentifierade. Intervjumaterialet kommer inte heller att användas i något annat syfte än som material i vår uppsats och när uppsatsen är godkänd kommer intervjumaterialet att raderas. Du får gärna ta del av uppsatsen när den är färdig om du önskar det.

Intervjuerna kommer att beröra dessa frågeställningar angående:

- Dina arbetsuppgifter som skolbibliotekarie
- Vad du söker information om i ditt arbete
- Hur du söker information
- Varför/i vilka syften du söker information
- Vilka förändringar som har skett under de senaste åren som berör ditt arbete
- Om du tar del av forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap och i så fall hur
- Vilket/vilka områden du anser vara viktiga för skolbibliotekarier att följa och utveckla under de närmaste åren

Våra handledare är Jan Larsson och Maria Lindh
jan.larsson@hb.se, maria.lindh@hb.se

Kontakta oss gärna om du har några frågor!

Med vänliga hälsningar Maria Baric och Lotta Nilsson
baric.maria@gmail.com, 0739931300, lotta.70@hotmail.com, 0702736474

Bilaga 2. Intervjuguide

Bakgrund/inledande frågor

Hur länge har du arbetat som skolbibliotekarie?

Vad har du för utbildning/fortbildning

Beskriv kort din nuvarande arbetsplats. Hur är den organiserad?

Arbetsuppgifter

Vilka är dina arbetsuppgifter som skolbibliotekarie?

I vilka sammanhang eller i vilka arbetsuppgifter söker du information?

Vad är syftet med att söka information inom de ovan nämnda sammanhangen eller områdena?

Vilka redskap/källor använder du dig av?

Vilket av alla dessa sammanhang eller områden lägger du mest tid på att söka information inom?

Om du skulle beskriva vad som karakteriserar hur du söker information skulle det vara

- organiserat/spontant. Förklara.
- individuellt/gemensamt. Förklara.

Lektionsplanering

Berätta om den medtagna lektionsplaneringen

Var har du hittat information till denna lektion?

Har du fler informationskällor när du förbereder lektioner (digitala, fysiska, mänskliga etc)? Berätta!

Relationen till andra professioner

Med Vem/vilka samarbetar du i din roll som skolbibliotekarie?

Hur delar ni information och erfarenheter?

Förändringar

På vilket sätt följer du forskning om skolbibliotek?

Vilka hinder finns för dig när du vill följa utvecklingen inom det B&I-vetenskapliga området?

Har det under din tid som skolbibliotekarie skett förändringar i ditt arbete. Hur har du gjort för att hålla dig uppdaterad?

På vilket sätt har du förändrat rutiner eller ditt sätt att söka information under de senaste åren?

Vet du om ditt arbete kommer att förändras när den reviderade Lgr11 träder i kraft? På vilket sätt i så fall?

Avslutande frågor

Vilket område anser du är viktigast för skolbibliotekarier att följa och utveckla under de närmaste åren?

Hur blir/ska skolbibliotekarier (bli) experter och trovärdiga inom det området?